



Jukka-Pekka Kaljonen
Taideyliopiston Kuvataideakatemia
Kuvataiteen maisterin opinnäyte
1. kesäkuuta 2018



TAITEELLINEN OSA

Behind the Blackboard Helsinki
Sosiaalisesti sitoutunut projekti /
2-kanavainen videoinstallaatio

Kuvan kevät 2015 (6.5.-31.5.2015)
Galleria Project Room
17 min (loop) / 2015

Opinnäyte painottuu taiteelliseen
osaan.

OPINNÄYTTEEN OHJAAJA

Abu Naser Robii

OPINNÄYTTEEN TARKASTAJAT

Minna Heikinaho
Sini Mononen

KIRJALLINEN OSA

Kirjallisessa osassa tarkastellaan tekijän työskentelyn sijoittumista sosiaalisesti sitoutuneen taiteen viitekehykseen, sekä *Behind the Blackboard Helsinki* teosta ja sen valmistusprosessia niin itsenäisenä projektina, kuin osana laajempaa hankekokonaisuutta. Opinnäytteen kirjallisen osan liitteenä taiteellisen osan kuvallinen dokumentaatio.

OPINNÄYTTEEN TEKIJYYS

Opinnäytteen taiteellinen osa on tehty yhteistyössä pedagogi Lauri Ståhlbergin kanssa.

Työnjako

Jukka-Pekka Kaljonen: taiteelliset sisällöt, dokumentointi, videoteos.

Lauri Ståhlberg: nuorten ohjaus.

Tekijät refleктоivat kaikkia hankkeen vaiheita yhdessä ja projektin toteutus oli luonteeltaan kollektiivista.

OPINNÄYTTEEN TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytteen kirjallisessa osassa tarkasteltu *Behind the Blackboard* projekti sijoittuu sosiaalisesti sitoutuneen taiteen keskustelevaan traditioon. Tämä dialoginen perinne tähtää ihmisiä osallistavien tilanteiden ja olosuhteiden rakentamiseen, joiden tavoitteena on usein sosiaalisen muutoksen tuottaminen.

Opinnäytteessä esitellään kahdessa alakoulussa toteutetussa *Behind the Blackboard Helsinki* projektissa, sekä sen jälkeen Bangladeshin ja Nepalin kouluissa järjestetyissä tuotannoissa kehittynyt taiteellinen menetelmä. Metodi rakentuu vuorovaikutuksellisista muutostyöpajoista, joiden tarkoituksena on tarjota nuorille luova tila ja keinoja kuvitella oma ympäristönsä paremmaksi, sekä muuttaa se kuviteltua vastaavaksi.

Menetelmän syntymiseen johtanutta prosessia tarkastellaan erityisesti Helsingin tuotantoa vasten. Projektin tarkoituksena oli tehdä näkyväksi Suomen peruskoulujen epätasa-arvoistumiskehitystä osallistavan videoteoksen välityksellä. Työpajojen edetessä tämän tarkoituksen rinnalle nousi myös oppilaslähtöisten muutosprosessien tuottaminen koulujen sisällä.

Opinnäytteessä nostetaan tarkasteluun *Behind the Blackboard Helsinki* projektin taiteelliseen esittämiseen liittyviä eettisiä ongelmia. Huomiota kiinnitetään myös hankkeessa kehittyneen metodin suhteeseen pedagogi Paulo Freiren kriittiseen pedagogiikkaan, sekä siitä vaikutteita ottaneeseen osallistuvan toimintatutkimuksen menetelmään. Lisäksi opinnäytteessä pohditaan yhteisöjen ongelmista lähtökohtansa ottavaa yhteistyötä taidemaailman ulkopuolisten ryhmien kanssa, sekä sosiaalisen muutoksen tuottamiseen liittyviä haasteita sitoutuneissa taidehankkeissa.

Tässä opinnäytteessä esiteltyä taiteellista metodologiaa, voidaan valittuihin viitekehyksiin konseptoituna, mahdollisesti käyttää eri yhteisöjen osallistavana ja luovana kehittämistyökaluna. Menetelmä sopii erityisesti ryhmille, joiden mahdollisuudet omaan ympäristöönsä vaikuttamiseen ovat syystä tai toisesta rajoitetut.

SISÄLLYSLUETTELO

JOHDANTO.....	1
TYÖSKENTELYNI VIITEKEHYS.....	3
BEHIND THE BLACKBOARD.....	5
menetelmä.....	5
BEHIND THE BLACKBOARD HELSINKI.....	9
Tausta.....	9
Konteksti.....	10
Toteutus.....	11
Reflektio.....	18
BEHIND THE BLACKBOARD CHITTAGONG.....	28
Tausta.....	28
Konteksti.....	29
Toteutus.....	30
BEHIND THE BLACKBOARD BUNGAMATI.....	35
Tausta.....	35
Konteksti.....	36
Toteutus.....	37
LOPUKSI.....	42
PAINETUT LÄHTEET JA KIRJALLISUUS.....	44
KUVALIITE.....	46

JOHDANTO

Kuvataiteen maisterin opinnäytteeni rakentuu sekä taiteellisesta, että kirjallisesta osasta. Taiteellinen osa *Behind the Blackboard Helsinki* esiteltiin yleisölle videoinstallaationa Project Room galleriassa Helsingissä, osana Kuvan kevät 2015 näyttelyä. Installaatio on videodokumentaatio sosiaalisesti sitoutuneesta projektista ja osa useampi vuotista hankekokonaisuutta.

Opinnäytteeni kirjallisessa osassa käyn läpi työskentelyni sijoittumista sosiaalisesti sitoutuneen taiteen viitekehykseen, sekä tarkastelen *Behind the Blackboard Helsinki* teosta ja sen valmistusprosessia niin itsenäisenä teoksena, kuin osana laajempaa hankekokonaisuutta.

Kiinnostuin osallistavasta taiteesta opiskellessani Lahden ammattikorkeakoulun taideinstituutin Muu-taiteen koulutusohjelmassa 1999-2003. Toiminnastani sosiaalisesti sitoutuneen taiteen kentällä tuli kuitenkin vakiintuneempaa vasta vuonna 2009. Työskentelyni lähtökohdat alkoivat tuolloin vakiintua yhteiskunnallisiin aiheisiin, ja aloin valita työskentelykumppaneinani toimivat yhteisöt niihin liittyen. Tunnusomaista vuosien 2009-2012 välillä tuottamilleni hankkeille oli niiden yhteisöllisen sisällön rinnalla korostunut esineellisyys. Tein yhteisöllisistä prosesseista kuvia, julkisen tilan interventioita tai muita esityksiä, joiden tavoitteena oli artikuloida työskentelykumppaneinani toimiviin yhteisöjen liittynyt sosiaalinen epäkohta yleisölle. Ilmaisuni painopiste oli näin taiteilijalta yleisölle suuntautuvassa enemmän tai vähemmän yksisuuntaisessa viestinnässä.

Opiskeluaikaani Taideyliopiston Kuvataideakatemiassa vuosina 2013-2018 on leimannut tarve siirtää työskentelyni painopistettä kohti vuorovaikutteisempaa, jaetumpaan tekijyyteen perustuvaa työskentelyä. Vaikka hankkeitteni lähtökohta on yhä ollut jokin sosiaalinen epäkohta, johon olen halunnut vaikuttaa, on projektieni muoto ja sisältö määräytynyt enemmän vuorovaikutuksessa työskentelykumppaneinani toimivien yhteisöjen kanssa.

Työskentelyni painopisteen siirtyessä sosiaalisiin vuorovaikutusprosesseihin, olen muuttanut myös taiteellista ilmaisutapaani. Kun ennen nostin yhteiskunnallisia epäkohtia keskusteluun epäsuorasti, esimerkiksi kuvallisen tai performatiivisen esityksen välityksellä, tähtään projektieni vuorovaikutusprosesseilla nyt suurempaan sosiaaliseen muutokseen. Taiteellisen mielenkiintoni keskiössä on eri ihmisten tai yhteisöjen välisten vuorovaikutustilanteiden rakentaminen, ja niiden kautta sosiaalisiin epäkohtiin vaikuttaminen.

Tämä painopisteen vaihdos taiteellisesta esittämisestä kohti elävässä elämässä tuotettuja vuorovaikutus- ja muutosprosesseja, on myös jakanut teosteni kohderyhmät kahteen. Ensimmäinen ryhmistä koostuu yhteisöistä, joiden kanssa konkreettisesti työskentelen, ja toinen yleisöistä, joille projektieni dokumentaatioita taiteen viitekehyksessä esitän. Koska yhteiskunnallisiin epäkohtiin vaikuttaminen ei hankkeissani tapahdu enää vain taiteellisen esittämisen alueella, olen projektejani esittävissä teoksissa nostanut esteettiseen tarkasteluun myös niiden keskeistä taiteellista menetelmää - hankkeen osapuolten välisiä keskusteluja ja vuorovaikutusprosesseja. Työskentelykumppaneinani toimivien yhteisöjen hyväksyessä, olen tutkinut hankkeitteni vuorovaikutusprosesseja niistä taltioimieni videoiden avulla. Projektieni esittämisen rinnalla, käytän näitä taltiointeja myös materiaalina hankkeitteni reflektoinnissa.

Tässä opinnäytteessä esittelemäni *Behind the Blackboard Helsinki* oli alku sarjalle samalla menetelmällä eri kulttuurisissa viitekehyksissä toteutettuja projekteja. Nämä projektit yhdessä muodostavat hankekokonaisuuden, joka on yhtäältä saanut alkunsa, ja toisaalta vaikuttanut yllä kuvaamaani taiteellisen työskentelytapani muutosprosessiin.

TYÖSKENTELYNI VIITEKEHYS

Taiteellinen työskentelyni sijoittuu sosiaalisesti sitoutuneen taiteen keskustelevaan traditioon, jonka monista määritelmistä tunnetuin on varmasti taidehistorioitsija Grant Kesterin esittelemä dialoginen estetiikka (dialogical aesthetics). Termin estetiikalleen Kester on lainannut filosofi Mikhail Bakhtinilta sekä pedagogi Paulo Freireltä¹.

Käsitteen alle hän on rakentanut teoreettista pohjaa sitoutuneen taiteen kentällä virinneelle praktiikalle, joka kyseenalaistaa modernistisen, aktiiviselta taiteilijalta passiiviselle yleisölle kulkevan yksisuuntaisen ja objektikeskeisen ilmaisun. Kesterin mukaan keskustelevassa taiteessa modernismista periytyneet toimintamallit korvataan vuorovaikutuksellisilla ja yhteistyötä painottavilla prosesseilla. Keskustelevan taiteen arvo rakentuu Kesterille näin taiteilijan ja yhteisön välisen yhteistyön laadusta, ei taiteilijan tekemästä objektista tai sen muodollisista seikoista.²

Keskustelu ja vuorovaikutus toimivat myös keskeisinä menetelminä omalle tilannekeskeiselle työskentelylleni. Taiteessani rakennan olosuhteita, joissa on mahdollista fasilioida vuorovaikutusta esimerkiksi toistensa kanssa tekemättömissä olevien ryhmien välille. Pidän tärkeänä, että tämä vuorovaikutusprosessi johtaa myös yhdessä työskentelykumppaneinani toimivien ryhmien kanssa määrittelemme päämääriin. Koska kumppaniyhteisöni toimivat pääasiassa taidemaailman ulkopuolella, kohdistuvat nämä tavoitteetkin usein sosiaalisen todellisuuden muuttamiseen. Niin kuin työskentelyni lähtökohtiin vaikuttanut taiteilija Tania Bruguera on taiteen käytettävyyttä painottavan *Arte Útil* estetiikkaansa liittyvissä

¹ Kester, Grant 2014. *Conversation Pieces: Community and Communication in Modern Art*. Berkeley: University of California Press, s. 10.

² Ibid., s. 10-12.

pohdinnoissaan todennut: mikä voisikaan olla sitoutuneelle taiteilijalle luonnollisempi vaikutusympäristö, kuin elävän elämän dynaamiset prosessit?³

Tavoitteeni vaikuttaa sosiaaliseen todellisuuteen liittää työskentelyyni piirteitä myös aktivistisesta taiteesta. Eron aktivismiin teen kuitenkin tavassani tuottaa muutosta. Kun aktivistille on luonteenomaista joko vastustaa tai puoltaa jotain yhteiskunnallista kehityskulkua, olen taiteilijana enemmän kiinnostunut muutoksen tuottamisesta vastakkaisten näkökantojen välisissä vuorovaikutusprosesseissa.

Taiteilija Chu Chu Yuan on määritellyt kaksi vuorovaikutusprosesseissa käytettävää neuvottelutapaa. Niistä ensimmäinen on päämäärähakuinen neuvottelu (Negotiation-towards-an-outcome), joka tähtää neuvottelukumppanin voittamiseen omien päämäärien edistämiseksi. Toinen Yuanin nimeämä tapa on neuvottelu aktiivisena tietämisenä (Negotiation-as-active-knowing), joka tavoittelee myös toivottua lopputulosta, mutta herkemmin, läsnäolevammin ja saumattomammassa yhteydessä neuvottelukumppaniin sekä tilanteen viitekehykseen - ikään kuin maisemassa kulkevan ratsastajan, hevosen ja maaston välisenä vuorovaikutuksena.⁴ Näen Yuanin jälkimmäisessä määritelmässä yhteyden tavoitteisiini muutoksen tuottamisessa. Pakolla ajettu yksisuuntainen muutos ei ole kestävä, vaan sen tuottamisessa on tehtävä mahdollisimman kokonaisvaltaista yhteistyötä kaikkien asiaan liittyvien osapuolten kanssa.

³ Bruguera, Tania 2012. *Reflections on Arte Útil (Useful Art)*. Trans. Tania Bruguera. Teoksessa *ARTE ACTUAL: Lecturas para un espectador inquieto*. Ed. Yayo Azmar y Pablo Martinez, CA2M Centro de Arte Dos de Mayo, Dirección General de Bellas Artes del Libro y de Archivos Comunidad de Madrid. Madrid: Comunidad de Madrid, s. 194.197. http://www.taniabruquera.com/cms/files/reflexiones_sobre_el_arte_util_-_eng_1.pdf (haettu 20.3.2018).

⁴ Yuan, Chu Chu 2013. *Negotiation-as-active-knowing: an approach evolved from relational art practice*. PhD thesis, Robert Gordon University, s. 24-25. <https://openair.rgu.ac.uk/handle/10059/917> (haettu 1.4.2018).

BEHIND THE BLACKBOARD

Menetelmä

Tausta

Projektissa käytetty menetelmä on kehittynyt *Behind the Blackboard* hankekokonaisuuden toteutuksen yhteydessä. Se on saanut muotonsa hankeprosessin eri vaiheissa hyviksi todetuista toimintatavoista, vuorovaikutuksessa projektiin osallistuneiden eri toimijoiden kanssa. Menetelmää on sovellettu käytäntöön hankkeen eri tuotannoissa sellaisena, kuin se on kunkin tuotannon toteutukseen mennessä rakentunut. Kun menetelmässä on havaittu heikkouksia on sitä muutettu. Kukin projektin tuotannoista on näin omalta osaltaan kehittänyt menetelmää kohti nykyistä muotoaan.

Valittuihin viitekehyksiin konseptoituna menetelmää voi mahdollisesti käyttää eri yhteisöjen osallistavana ja luovana kehittämistyökaluna. Menetelmä sopii erityisesti ryhmille, joiden mahdollisuudet omaan ympäristöönsä vaikuttamiseen ovat syystä tai toisesta rajoitetut.

Menetelmän kuvaus

Behind the Blackboard koostuu kahdesta viikosta kolmeen kuukauteen kestävästä muutostyöpajoista. Työpajat toteutetaan 11-16 vuotiaiden nuorten kanssa eri maiden peruskouluissa. Työpajojen tarkoitus on tarjota nuorille tila ja välineitä kuvitella oma ympäristönsä paremmaksi, sekä muuttaa se kuvitelmaa vastaavaksi.

Kuhunkin pajaan osallistuva ryhmä koostuu mahdollisimman eri taustaisista nuorista, jotka eivät ennen työpajaa ole olleet aktiivisesti tekemisissä

toistensa kanssa. Tämä tukee uudenlaisten muutosprosessien kehittymistä, jotka toistensa kanssa paljon tekemisissä olevien nuorten kohdalla voisivat helposti tukahtua vakiintuneisiin kanssakäymisen muotoihin. Lyhyempi työpajajakso pitää osallistujat aktiivisempina ja soveltuu hyvin materiaalisten muutosten tuottamiseen. Pidempi jakso sisältää helposti passiivista aikaa, mutta soveltuu esimerkiksi yhteisöjen pidemmälle edenneisiin ristiriitatilanteisiin.

Työpaja voidaan toteuttaa missä tahansa nuorten yhteisössä, mutta koska useat nuoret viettävät merkittävän osan päivästänsä kouluissa, tarjoaa se luontevan paikan pajojen toteutukseen. Koulun institutionaalinen ympäristö auttaa myös kokoamaan nuoret yhteen ja tukee työpajoissa tuotetun muutoksen kestävyyttä.

Työpaja koostuu kolmesta osasta, ja perustuu nuorten asiantuntijuuteen sekä omistajuuteen omaan kouluympäristöönsä. Nuoret toimivat työpajan tekijöinä ja pajan käynnistäjät eivät saa tarjota heille ratkaisuja työpajojen muutosprosesseissa esiin nouseviin ongelmiin.

Työpajan ensimmäinen osa keskittyy koulu yhteisön ongelmien kartoittamiseen ja ymmärtämiseen. Nuoret jaetaan pienryhmiin ja heitä rohkaistaan keskustelemaan koulussa kohtaamistaan ongelmista. Esiin nousseista ongelmista keskustellaan kaikkien osallistujien kesken. Ryhmäkeskusteluiden jälkeen ongelmien kartoitus toistetaan yksilöllisesti, jakamalla osallistujille paperit, joihin he voivat anonyymisti nimetä koulussa kohtamiaan ongelmia. Kun kaikki ongelmat on kartoitettu niistä keskustellaan yhteisesti ja ne laitetaan tärkeysjärjestykseen.

Löydettyjen ongelmien perusteella työpajan osallistujat suunnittelevat anonyymien, kaikille koulun oppilaille suunnatun kyselytutkimuksen selvittääkseen koko yhteisöä koskevat ongelmat. Nuorille esitellään perustavanlaatuisimmat kyselytutkimuksen menetelmät, joista he valitsevat mielekkäimmän tutkimuksensa toteuttamiseen. Kun tutkimus on tehty, sen

tuloksista keskustellaan yhteisesti ja keskeisimmät esiin nousseet ongelmat otetaan jatkokäsittelyyn. Jos ongelmat ovat nuorille vaikeita, voivat nuoret tehdä niistä esimerkiksi videoita, tai käsitellä ongelmia joillain muilla taiteellisilla keinoilla. Näin nuoret voivat ilmaista ajatuksiaan ongelmista luovemmin ja keskustella niistä etäännytetymmin. Pajan ensimmäisen vaiheen pituus on yksi viidesosa käytettävästä ajasta.

Työpajan toinen osa keskittyy luovaan ongelmanratkaisuun ja vaihtoehtoisen kouluympäristön kuvitteluun. Nuoret jaetaan pienryhmiin ja heitä rohkaistaan kuvittelemaan toteutettavia, mutta uudenlaisia ja tuoreita ratkaisuja tutkimuksessa esiin nousseisiin keskeisimpiin ongelmiin. Inspiraatioksi nuorille voidaan näyttää esimerkkejä ja pyytää heitä keskustelemaan mahdollisista ratkaisusta ystäviensä ja perheenjäsentensä kanssa. Nuorten kehittämistä ratkaisusta keskustellaan yhteisesti. Jos lopputulemat eivät ole koulu yhteisöille toimivia toistetaan prosessi yksilöllisesti, kannustaen nuoria kuvittelemaan yhä luovempia ratkaisuja. Ryhmäkeskusteluita ja yksilöllisiä ideointiprosesseja jatketaan niin pitkään kunnes nuoret kehittävät toteutettavan ja uudenlaisen ratkaisun, jota kaikki työpajaan osallistujat kannattavat. Toisen vaiheen pituus on kaksi viidesosaa käytettävästä ajasta.

Työpajan kolmannessa vaiheessa nuoret soveltavat kehittämänsä ratkaisun käytäntöön. Ensin he kartoittavat pienryhmissä muutosprosessille tarvittavat resurssit, suunnittelevat sen toteuttamiseen vaadittavat toimenpiteet, ja toteuttavat ne käytännössä. Viimeisessä vaiheessa koko koulu yhteisön osallistaminen prosessiin on tärkeää, koska se kasvattaa yhteisön omistajuutta prosessiin ja tukee sitä kautta tuotetun muutoksen kestävyttä. Yhteisön läsnäolo muutosprosessissa on tärkeää myös muutoksen suunnittelijoiden, työpajoihin osallistuneiden nuorten näkökulmasta. Se korostaa nuorten tekijyyttä omassa yhteisössään ja antaa nuorille välitöntä palautetta viiteryhmiltään. Pajan kolmannen vaiheen pituus on kaksi viidesosaa käytettävästä ajasta.

Koko työpajaprosessi taltioidaan videolle. Videomateriaalia voidaan halutessa käyttää työpajaprosessin analysoinnissa sekä arvioinnissa, ja siitä leikataan kunkin työpajan jälkeen dokumentti julkisiin esittelyihin. Nämä eri maissa kuvatut videodokumentit kuvaavat kuinka eri kulttuurisista- sekä sosioekonomisista taustoista tulevat nuoret tuottavat muutosta jokapäiväisissä ympäristöissään peruskouluissa, rinnastaen sekä nuorten kohtaamia ongelmia, että niiden ratkaisutapoja eri kulttuurisissa viitekehyksissä.

BEHIND THE BLACKBOARD HELSINKI

Tausta

Hanke sai alkunsa ystäväni pedagogi Lauri Ståhlbergin esitellessä minulle 12-vuotiaiden oppilaidensa itsenäisesti tekemiä videoita.

Harrastelijamaisuudessaan vaikuttavasti toteutetut videot käsittelivät oppilaiden kouluympäristöönsä liittämisiä pelkoja.

Kiinnostuin mahdollisuudesta työskennellä nuorten kanssa kolmella tasolla. Ajatus taiteellisesta työskentelystä kouluympäristössä, jota hallitsee pedagoginen katsontatapa, tuntui haastavalta. Kiinnostuin myös keinoista, joilla nuorten mielenkiintoa videoiden tekoon voisi suunnata heidän omaan ympäristöönsä vaikuttamiseen. Samanaikaisesti olin tietoinen yhteiskuntaluokkien välisten erojen vahvistumisesta suomalaisessa yhteiskunnassa, ja tunsin mielenkiintoa havainnoida, miten se heijastuu alakoulujen sosiaaliseen ympäristöön.

Edellä kuvaamiani kiinnostuksen kohteita yhdistellen ehdotin Ståhlbergille yhteistyötä, jossa työskentelisimme nuorten kanssa kahdessa eri sosio-ekonomisille alueille sijoutuvissa kouluissa. Kuukauden kuluttua olimme sopineet koulujen rehtorien kanssa projektien toteutuksesta.

Työnjakomme hankkeessa oli, että videoiden teon ja opettamisen yhdistämisestä kiinnostunut Ståhlberg vastasi opettajana työpajaprosessin käytännön sujumisesta nuorten kanssa. Minä vastasin puolestani taiteellisten sisältöjen suunnittelusta, pajojen dokumentoinnista sekä projektin prosessidokumentaation leikkaamisesta. Työnjaosta huolimatta reflektoimme kaikkia hankkeen vaiheita yhdessä, ja projektin toteutukseen liittyen työskentely oli luonteeltaan kollektiivista.

Konteksti

Projektin toteutusympäristönä toimivat Helsingin kaupungin ylläpitämät Kaisaniemen ala-aste, sekä Keinutien ala-aste. Hanke toteutettiin molemmissa kouluissa valtaosaltaan samaan kuudenteen luokkaan kuuluvien oppilaiden muodostamassa ryhmässä. Koska hankkeen toimintalogiikka liittyi läheisesti ilmiöpohjaiseen oppimiseen⁵, johon Suomen peruskouluissa oltiin seuraavana vuonna siirtymässä, suhtautuivat molemmat yhteistyökoulut projektiin mielenkiinnolla.

Kaisaniemen ala-aste on Helsingin kantakaupungissa sijaitseva 400 oppilaan, taidepainotteista opetusta antava koulu. Oppilaat pyrkivät kouluun pääsykokein, ja sisäänottoprosentti on Helsingin viitekehyksessä pieni. Koulu on oppilasarakenteeltaan homogeeninen, ja alle viisi prosenttia sen oppilaista puhuu kotikielinsä muuta kuin kotimaisia kieliä. Osanottajien määrä Kaisaniemessä oli 26 oppilasta, joista 21 tyttöjä ja viisi poikaa. Koulun rehtori lopetti työpajaan osallistuvan luokan kohdalla uskonnon opetuksen työpajan ajaksi niin, että paja sijoitettiin uskonnon tuntien paikalle osaksi kouluopetusta. Luokan opettaja oli työpajoissa läsnä tarkkailijana, osallistumatta kuitenkaan itse pajojen tuotantoon.

Keinutien ala-aste sijaitsee Itä-Helsingin Kontulassa. 600 oppilaan koulusta noin 40 prosenttia puhuu kotikielinsä muuta kuin suomea tai ruotsia, ja koulu on näin Helsingin mittakaavassa varsin monikielinen. Alueellisesta sijainnistaan ja suuresta kielijakaumastaan johtuen kaupunki myöntää koululle syrjäntymistä ehkäisevää määrärahaa. Osanottajien määrä Keinutiellä oli 12 nuorta, joista kahdeksan oli tyttöjä ja neljä poikaa. Projektin toinen käynnistäjä

⁵ Leppiniemi, Hanna 2016, *Ilmiö nimeltään ilmiöpohjainen oppiminen. Opettajien käsityksiä ilmiöpohjaisesta oppimisesta*, Pro gradu-tutkielma, Tampereen yliopisto, s. 20-23. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/100667/GRADU-1487772582.pdf> (haettu 20.3.2018),

Lauri Ståhlberg toimi Keinutiellä opettajana, ja valtaosa työpajaan osallistuneista nuorista oli hänen oppilaitaan. Hankkeen työpajat järjestettiin kaikille kuudensien luokkien oppilaille avoimena, koulun jälkeisenä vapaaehtoisena taidetoimintana. Hankkeen ulkopuolinen kouluhenkilökunta ei osallistunut työpajojen tuotantoon.

Molempien koulujen osallistujaryhmien huoltajille toimitettiin ennen pajan aloitusta allekirjoitettavaksi sopimus, jossa selostettiin työpajakokonaisuuden sisältö, ja myönnettiin käyttöoikeudet pajan aikana tuotettuun kuva- ja videomateriaaliin. Kaikki huoltajat suostuivat sopimuksen ehtoihin.

Toteutus

Kaisaniemen- ja Keinutien ala-asteilla toteutetut työpajat järjestettiin viikoittain helmi-huhtikuussa 2015, noin kahdesta neljään tuntiin per paja. Hankkeessa käytetty taiteellinen menetelmä ei pajojen aloitusvaiheessa ollut vielä täsmentynyt, vaan se rakentui vuorovaikutuksessa nuorten kanssa hankeprosessin edetessä.

Työpajojen aluksi nuorille kerrottiin työpajakokonaisuuden sisältö. Heidät tutustutettiin videokameroiden käyttöön, puhelimella kuvaamiseen ja videoiden leikkaamiseen puhelinpohjaisilla editointiohjelmilla. Nuorille kerrottiin myös, että kummankin koulun työpajaprosesseista kuvattaisiin dokumentaarinen videoteos, jossa työpajaprocessit esitettäisiin katsojille rinnakkain. Koska koko hankeprosessi tuli tätä tarkoitusta varten dokumentoida, pyydettiin, että ne nuoret, joita dokumentointi kiinnosti, jakaisivat tehtävään liittyvän vastuun. Koska kummassakin koulussa kiinnostuneita oli valtaosa sovittiin, että kuvausvuoro kiertäisi oppilaalta oppilaalle koko työpajaproessin ajan.

Videokuvaamiseen perehdyttämisen jälkeen pajoissa keskityttiin tutkimaan kouluuyhteisön rakennetta ja siellä esiintyviä ongelmia. Molemmissa kouluissa keskusteltiin yhteisesti kouluuyhteisön jäsenten välisistä vastuunjaosta, hierarkioista, sekä ongelmatilanteista. Keskusteluiden pohjalta nuoret tekivät pienryhmissä joko fiktiivisiä tai todellisuuteen pohjautuvia videoita koulussaan kohtaamistaan ongelmista.

Kuvausvälineiksi suositeltiin nuorten omia puhelimia, jotta osallistujat voisivat jatkaa sekä kehittää videoiden tekoaan myös työpajojen ulkopuolella. Heille, kenellä puhelinta ei ollut, lainattiin sellainen. Lisäksi nuorille annettiin halutessaan mahdollisuus käyttää hankkeen videokameroita.

Puolentoista kuukauden aikana nuoret tekivät erilaisista ongelmatilanteista useita videoita. Jokaisen videon valmistumisen jälkeen niitä refleктоitiin yhteisesti koko ryhmän kanssa. Osana työpajojen rakennetta osallistujat molemmista kouluista refleктоivat myös toisessa koulussa tehtyjä videoita.

Kaisaniemessä nuoret tekivät poikkeuksetta fiktiivisiä, nuorten välisiä ongelmatilanteita suhteellisen hienotunteisesti ja etäisyyden päästä käsitteleviä videoita. Keinutiellä työpajaan osallistuvat tekivät puolestaan todellisiin tapahtumiin pohjautuvia, nuorten välistä väkivaltaa ja kiusaamista hyvin suorasti käsitteleviä videoita. Tämä suoruus kehittyi videoiden tekoprosessin edetessä alueelle, jossa ilmaisu teknisellä välineellä alkoi sekoittua toimintaan todellisessa elämässä: osa ryhmän tytöistä alkoi käyttää videon mahdollistamia symbolisia ilmaisukeinoja tekniikkana ratkaista todellisen elämän ongelmia.

Ryhmän sisällä kehittyi konflikti, jossa osa ryhmän tytöistä loukkaantui ryhmän poikien jatkuvasti harjoittamasta seksismistä. Tytöt tekivät tilanteesta inspiroituneena videon, jossa he nousivat kapinaan poikia vastaan. Koska työpajan alussa oli sovittu, että kaikki osallistujat auttavat toisiaan näyttelemällä toistensa videoissa, pystyivät tytöt rakentamaan todellista

riitatilannetta myötäilevän fiktiivisen tarinan, johon pojat joutuivat näyttelijän rooleissa osallistumaan altavastaajina.

Videon tuotantoprosessi tasapainotti silmännähtävästi ryhmän sisäisiä valtasuhteita, ja kannusti kehittämään työpajaprosessia suuntaan, jossa nuorille tuotettaisiin mahdollisuuksia ratkaista yhteisössään kohtaamansa ongelmat itse. Samoin kuin Keinutien tytöt kuvittelivat videossaan vaihtohtoisen todellisuuden, jonka he sitten tekivät todeksi, keskityimme työpajassa olosuhteiden tuottamiseen, joissa nuoret voisivat kuvitella koulu yhteisöjensä käytäntöihin vaihtoehtoja ja aktualisoida ne.

Ymmärtääksemme selkeämmin mitkä ongelmat nuoret kokivat keskeisimpänä, päätimme toteuttaa molempien koulujen ryhmille suunnatun anonyymien kyselytutkimuksen. Kyselyssä esiin nousseet ongelmat olivat lähes poikkeuksetta sosiaalisia. Yli puolet luokasta, johon Keinutien ryhmä kuului, koki yhteisössään ongelmana oppilaiden välisen nimittelyn, arvostuksen puutteen, sekä selän takana haukkumisen. Kaisaniemen ryhmä toi myös esille nimittelyn ja selän takana puhumisen, mutta asian koki ongelmaksi vain alle neljännes oppilaista. Molempien koulun ryhmien kanssa keskusteltiin esille nousseista ongelmista ja kannustettiin oppilaita kuvittelemaan niille vaihtoehtoja. Välineinä ideointiin käytettiin ryhmäkeskusteluita ja aivoriihiä.

Ideointiprosessin edetessä oli Kaisaniemen osallistujissa havaittavissa, että ryhmä ei kokenut kouluympäristössään olevan merkittäviä ongelmia. Näin myös nuorten motivaatio muutokseen oli vähäistä ja prosessi päätettiin Kaisaniemen osalta keskeyttää. Työpajaprosessia jatkettiin Kaisaniemessä näin vain videoiden teolla, kannustaen nuoria yhdistämään videoihin rohkeammin omaa taiteellista harrastuneisuuttaan.

Muutosprosessin keskeytymiseen Kaisaniemessä saattoi osaltaan vaikuttaa nuorten luokanvalvojan läsnäolo työpajoissa. Kiinnitimme Ståhlbergin kanssa

usein huomiota, kuinka opettaja oli hyvin tarkka kuvasta, joka pajoista kuvatus dokumentin kautta koulusta välittyisi. Jos joku oppilaista nosti koulusta esiin puolia, jotka saatettaisiin tulkita negatiivisiksi, opettaja puuttui poikkeuksesta tilanteeseen.

Keinutiellä, jossa nuoret olivat motivoituneita muutokseen prosessia puolestaan jatkettiin. Ryhmän tytöt kiinnostuivat luokkansa ongelmien peilaamisesta koulun muiden oppilaiden kokemuksiin, ja halusivat laajentaa kyselytutkimusta kaikille Keinutien ala-asteen oppilaille. He muotoilivat heille tehdyn tutkimuksen kysymyksiä oppilaille sopivimmiksi ja kehittivät uusia kysymyksiä.

Tytöt toteuttivat tutkimuksen verkkokyselynä Keinutien oppilaille neljännessä luokasta kuudenteen, koska nuorempien ei ajateltu ymmärtävän kysymyksiä riittävän täsmällisesti. Kokonaisuudessaan kyselyyn vastasi yhteensä 197 oppilasta. Tutkimuksen jälkeen tytöt analysoivat tutkimuksen tulokset, joiden mukaan noin 40 prosenttia kyselyyn vastanneesta oppilaasta kokivat koulussaan ongelmiksi haukkumisen ja nimittelyn, sekä pahan puhumisen selän takana. Lisäksi noin kolmannes oppilaista koki ongelmiksi riitelyn ja oppilaiden välisen kilpailun. Nuoret havaitsivat myös tutkimuksessaan, että kuudensilla luokilla kolmasosa oppilaista piti opettajien ja oppilaiden välisiä suhteita huonoina.

Ideointia koulu yhteisön käytäntöjen muutokseen jatkettiin nyt suuntaamalla huomio laajemmassa kyselyssä esiin nousseisiin ongelmiin. Kehitetystä ideoista eniten kannatusta sai lopulta interventio, jossa nuoret täyttäisivät koulun vappupäivänä helium-ilmapalloilla, joihin painettaisiin iskulauseita koulun oppilaiden esiin nostamista ongelmista. Näin nuoret ottaisivat aktiivisemmän roolin ongelmien esiin tuonnissa ja saattaisivat ne koko yhteisön nähtäville. Kun ideaa refleктоitiin, toivat nuoret esille toiveen tavoittaa interventiollaan myös koulun ulkopuolisia kaupunkilaisia, ja kääntää myös heidän huomionsa asiaan. Ilmapallojen levitys päätettiin näin toteuttaa koulun

lisäksi myös Helsingin keskustan alueella ja paikaksi täsmentyi Helsingin yliopiston metroaseman Opintoputki-tunneli.

Nuoret suunnittelivat tutkimuksessa esiin nousseista ongelmista iskulauseet: “Opettaja ymmärtää”, “Ole hiljaa ja kilpaile”, “Minusta tuntuu ulkopuoliselta” ja “Jonain päivänä kiusattu voi kääntyä sinua vastaan”. Tilasimme interventioon tuhat iskulausein varustettua ilmapalloa, sekä kannustimme ja avustimme nuoria laatimaan hankkeestaan myös mediatiedotteen.⁶

Intervention valmistelu aloitettiin Keinutien ala-asteella vappupäivän aamuna. Nuoret täyttivät koulupäivän ensimmäiset tunnit ilmapalloja heliumilla, ja 500 palloa jaettiin koulun oppilaille ruokatunnin jälkeisenä välituntina. Niin kuin Keinutien ryhmän nuoret olivat toivoneet ilmapallojen oppilaissa nostattama karnevaalitunnelma levisi ympäri koulua, ja useat oppilaat ottivat pallot mukaansa kotiin koulupäivän jälkeen.

Keinutien ala-asteen henkilökunta suhtautui interventioon kaksijakoisesti. Yhtäältä saimme opettajilta positiivista palautetta oppilaiden aktivoitumisesta kouluympäristöönsä vaikuttamiseen ja ongelmien esiin nostamiseen. Toiset opettajat puolestaan kritisoivat interventiota. Pallojen leviäminen luokkiin sekä niiden oppilaissa aiheuttama mielenkiinto häiritsi koulun opetusrutiineja ja johti paikoin koulukurin järkkymiseen. Jotkut oppilaat esimerkiksi täyttivät palloja vedellä ja alkoivat heitellä niillä toisiaan.

Koulusta nuoret siirtyivät Helsingin yliopiston metroaseman opintoputki-tunneliin, jossa he täyttivät ja jakoivat toiset 500 ilmapalloa vapun viettoon

⁶ Nuorten tekemien mediatiedotteiden pohjalta julkaistut uutiset:

Kontulan kuudesluokkalaiset osoittavat mieltä koulujen ongelmista, 2015. Kotimaa, *Kansan uutiset* 24.4.2015. <https://www.kansanuutiset.fi/artikkeli/3363255-kontulan-kuudesluokkalaiset-osoittavat-mieltä-koulujen-ongelmista> (haettu 20.3.2018).

Raunio, Silja 2015. Alakoululaiset kokevat arvostuksen puutteen koulujen suurimpana ongelmana, Puheen aamu, YLE Puhe, *Yleisradio* 30.4.2015. <https://areena.yle.fi/1-2786325> (haettu 20.3.2018).

matkaaville kaupunkilaisille. Interventio herätti tunnelin läpi kävelevissä ihmisissä paljon kiinnostusta, ja nuoret selostivat toimintansa taustalla olevia ajatuksia niistä lisätietoa haluaville.

Työpajaprosessien päätyttyä leikkasin pajoista dokumentoidusta videomateriaalista kaksi 17 minuuttista videoteosta. Koska minulla oli pajojen ohjaajana käsitys kummastakin pajasta kokonaisuutena, päädyimme nuorten kanssa ratkaisuun, että teen videoiden jälkityöt. Ensimmäinen videoista on prosessidokumentaatio Kaisaniemen ala-asteelta, ja toinen Keinutien ala-asteelta. Videoihin valittiin sekä nuorten toivomia otteita heidän työpajoissaan tekemistä videoista, että työpajaprosessien kannalta keskeisimpiä avainkohtia kummastakin koulusta. Kumpikin videoista on rakenteeltaan narratiivinen ja kuvaa työpajojen etenemistä ajallisesti alusta loppuun.

Videoiden alkuun sijoitin tekstin, joka kertoo lyhyesti yleiskuvauksen projektista ja työpajojen tarkoituksen. Pajaprosessin eri vaiheiden jäsentämiseksi, videot jaettiin neljään otsikoituun osaan: ”Two Primary Schools”, joka keskittyy kuvaamaan kouluyhteisöjen eroja; ”Conflicts”, joka kuvaa oppilaiden kouluyhteisössään kohtaamia ongelmia; ”Research”, joka tuo esille kouluyhteisöjen ongelmia kartoittavaa tutkimustyötä; ja ”Change”, joka käsittelee nuorten koulussaan toteuttamaa, muutokseen tähtäävää prosessia. Kaisaniemen ala-asteen työpajakokonaisuutta käsittelevästä videosta viimeisen osan otsikointi on jätetty pois, koska oppilaat eivät halunneet tuottaa koulussaan muutosta.

Ennen videoiden loppuun saattamista esittelin ne kummankin koulun ryhmille, ja refleктоimme samalla myös koko työpajaprosessia. Muutama kummankin koulun nuorista toivoi, että poistaisin osan videoissa esitetyistä kohdista. Poistot liittyivät valtaosaltaan siihen, miltä nuoret kokivat näyttävänsä jossain videon kohdissa. Lisäksi osa toivoi poistettavaksi kohtia, joissa he käyttäytyivät epäasiallisesti, näyttäytyivät vanhemmilleen epäsuotuisassa valossa tai olivat esimerkiksi liian näkyvästi esillä muiden osallistujien

kustannuksella. Yleisesti palaute molempien koulun oppilailta oli työpajoista positiivista, erityisesti Keinutien ryhmän osalta, jossa nuoret kokivat prosessin kehittäneen luokan vuorovaikutusta. Muutama Keinutien oppilaista toi esille myös tuntevansa lievää häpeää, koska olivat joissain pajaprosessin vaiheissa heittäytyneet mukaan uusilla ja itselleen tuntemattomilla tavoilla muiden edessä. Keskustelussa heidän kanssaan toimme esille, että omien rajojen kokeilu ja siitä seuraavat tunteet ovat täysin luonnollisia ja tapahtuu usein kun kokeilemme jotain uutta.

Nuorilta saamiemme ohjeiden mukaisesti toivotut kohdat leikattiin pois videoista. Ripustin videot ensiesitykseensä Kuvan Kevät 2015 näyttelyyn Project Room galleriaan Helsingissä 2-kanavaisena, 17-minuuttisena (loop) videoinstallaationa. Installoin teoksen niin, että sitä seurattiin kahdelta seinään rinnakkain kiinnitetyltä flatscreeniltä, joista ensimmäisestä seurattiin Kaisaniemen- ja toisesta Keinutien prosessidokumentaatiota. Installaation näytöt kiinnitettiin seinään katsomiskorkeudelle, ja ääni kumpaankin videoon johdettiin omasta kuulokeparistaan. Kuulokkeet ripustettiin roikkumaan screenien yläreunan varaan. Videot olivat synkronoituja niin, että ne kuvasivat rinnakkain työpajojen etenemistä kummassakin koulussa. Tekstitimme videot englanniksi suomea taitamattomien katsojien huomioimiseksi ja videoiden seuraamisen mahdollistamiseksi ilman kuulokkeita.

Videoinstallaatiossa rinnastan työpajaprosesseja niin kuin ne olivat kronologisesti oppilaiden toimesta kameroille tallentuneet. Koska valtaosa videomateriaalista on nuorten kuvaamaa, sekoittuu installaation videoissa jalustoilta taltioitu objektiivisempi materiaali nuorten näkökulmasta tallentuneisiin sisältöihin. Koska nuorten videot, käytös, pukeutuminen ja kielenkäyttö oli eri kouluissa erilaista, korostin myös näitä eroja videoihin valitsemisani otoksissa. Nämä erilaisissa yhteisöissä tuotetut oppilaiden vuorovaikutusprosessit esitettiin installaatioissa tapaustutkimuksina Suomessa käynnissä olevasta koulujen epätasa-arvoistumiskehityksestä.

Reflektio

Esittämisen eettisyys

Behind the Blackboard Helsinki oli minulle taiteilijana askel uudelle alueelle. Työskentely varhaisnuorten kanssa sisälsi paljon vastuuta, ja keskusteluun sekä vuorovaikutuksellisuuteen perustuva työskentelytapani asettui projektissa uuteen viitekehykseen.

Vaikka aikaisempien hankkeitteni yhteistyökumppanit ovat usein kuuluneet sosiaalisesti vähemmän etuoikeutettuihin ryhmiin, ovat he täysi-ikäisyytensä johdosta kyenneet arvioimaan omaa toimintaansa ja sen seurauksia. Myös eri ryhmien välinen vuorovaikutus on opiskeluaikani toteuttamissa projekteissani rakennettu yhteisöjen itse määrittelemillä ehdoilla.

Murrosiän kynnyksellä olevat nuoret eivät kuitenkaan aina ole riittävän kypsiä arvioimaan tekojensa seurauksia tai asettamaan sitoutumiselleen ehtoja. Heidän kanssaan toteutetut prosessit asettuvat näin eettisesti herkemmälle alueelle, jossa tulee kiinnittää erityistä huomiota hankeprosessin turvallisuuteen sekä siihen, että nuoret ymmärtävät projektin tarkoituksen ja osallistuvat sen sisältöjen tuottamiseen.

Projektissa turvallisuutta rakennettiin kuuntelemalla nuoria ja keskustelemalla heidän kokemuksistaan läpi työpajakokonaisuuden. Tapa tuntui toimineen hyvin, ja erityisesti Keinutien osalla sitä todisti nuorten sitoutuneisuus, sekä rohkeus kokeilla hankkeen vuorovaikutusprosesseissa myös rajojaan. Ongelmia hankkeessa tuotti kuitenkin näiden vuorovaikutusprosessien esittäminen projektin ulkopuoliselle yleisölle.

Taiteilija Lea Kantonen on nostanut esille vuorovaikutteisten hankkeiden ja niiden esittämisen välisen monimutkaisen suhteen. Sosiaalisessa taiteessa yhteisöllistä kanssakäymistä esittävää teosta ei usein aseteta siihen

johtanutta prosessia arvokkaampaan asemaan, mutta niitä monesti arvioidaan eri tavoin. Kyse on näin kahdesta eri kriteerein tuotettavasta teoksesta, joiden välinen suhde on yhteisöllisten vuorovaikutusprosessien intiimin luonteen takia kuitenkin tärkeää pitää riittävän selkeänä.⁷ Olisi voinut esimerkiksi olla työpajoihin osallistuneille nuorille omituista, jos pajaprosesseja esittävä teos olisi ollut jotain ihan muuta, kuin työpajoissa todellisuudessa tapahtui.

Behind the Blackboard Helsinki hankkeen kohderyhmät jakautuivat sen välittömiin osallistujiin sekä yleisöön, joille hankeprosesseja taiteen viitekehityksessä esitettiin. Nuorten kanssa työskentelin vuorovaikutteisesti, mutta yleisölle puhuin yksisuuntaisesti. Heille halusin työpajaprosessien esittämisen kautta tehdä näkyväksi Suomen peruskoulujen epätasa-arvoistumiskehitystä. Koin asian esille tuonnin tärkeäksi, koska nykykoulumaailmaa tuntemattomille se näyttäytyy helposti etäisenä. Asiasta keskustellaan paikoin julkisuudessa, mutta keskustelu hukkuu helposti muuhun uutishälyyn. Koulujen alueellisten ja oppilasarakteellisten erojen näkeminen videolta voisi näin uudistaa ja monipuolistaa julkisesta keskustelusta saatuja käsityksiä.

Nuorten esittäminen oli kuitenkin eettisesti hyvin ongelmallista. Siitä huolimatta, että kouluja rinnastava tematiikka kerrottiin nuorille työpajojen alussa, tiedostan että on osallistujien nuoren iän takia kyseenalaista ymmärsivätkö nuoret viitekehystä, jossa heidät installaatioissa esitettiin. Nuorten videoillakin esittämien kommenttien mukaan he kyllä tiedostivat erot asuinalueiden, koulujen ja oppilaiden välillä, mutta ymmärsivätkö osallistujat, että heitä saatetaan myös katsoa sosio-ekonomisten erojen ilmentymänä?

Taiteilija Jay Koh on kiinnittänyt asiaan huomiota vähemmistöryhmiin keskittyneiden projektien viitekehityksessä. Hänen mukaansa taiteilijan omaa näkemystä painottavat työskentelytavat voivat vahvistaa epätasa-arvoisia

⁷ Kantonen, Lea 2005. *Teltha: Kohtaamisia nuorten taidetyöpajoissa*. Helsinki: Like, s. 262.

valtarakenteita ja vaientaa vähemmistöjen oman äänen hankkeissa.⁸ Vaikka *Behind the Blackboard Helsingissä* oli kyse ryhmistä, johon kuului niin vähemmistöjä kuin valtaväestöä, yhdistää varhaismurrosikäisiä vähemmistöihin heidän nuoresta iästään johtuva haavoittuvaisuutensa. Jos nuoret eivät ymmärtäneet missä valossa heidät installaatiossa esitetään, kontekstualisoi teos heidät jonkin sosiaalisen yhteisön edustajiksi, johon he eivät välttämättä asian syvemmin tiedostettuaan haluaisi tulla liitetyiksi.

Työskentelin tämän eettisen ongelman kanssa hankkeen alkuvaiheessa paljon. Yhtenä keinona ongelman ratkaisemiseksi mietin nuorten identiteetin häivyttämistä videoilta niin, että taltioisin työpajaprosessit ilman tunnistettavia yksilöitä. Koska installaation lähtökohta oli kuitenkin työpajojen prosessidokumentaatioiden esittäminen tapaustutkimuksina koulujen epätasa-arvoistumiskehityksestä, valitsin lopulta, että esitän prosessien tallenteet nuorten toimijuutta ja persoonia millään tavalla kätkemättä. Nuorten etäännyttäminen videoilta olisi voinut suojella heitä tunnistamiselta, mutta samalla myös kätkeä itse nuoret, joiden kautta nämä vuorovaikutusprosessit rakentuivat. Suhtauduin valintaani osin ristiriitaisesti, mutta yritin videoihin tulevaa materiaalia valitessani kuunnella nuorten toiveita tarkasti ja pitää huolen, että he olivat tyytyväisiä lopulliseen installaatioon valittuihin otoksiin.

Valintaani nuorten esittämisestä saattoi osaltaan vaikuttaa myös kuvataiteen kentällä vallitseva toimintakulttuuri. Taiteilija Chu Chu Yuan on nostanut esille sosiaalisesti sitoutuneen kuvataiteen etäännyttämiskäytänteiden kehittämättömyyden suhteessa teatteritaiteeseen. Tallenteita jokapäiväisestä elämästä esitetään monesti ihmisten yksilönsuojaa kunnioittamatta, ja Yuanin mukaan kuvataiteessa tulisi kehittää aktiivisemmin keinoja erityisesti

⁸ Koh, Jay 2002. *Public Art: Engagement or Spectacle* (esitelmä konferenssissa City Transformer's), Gdansk, 8.9.2002. Teoksessa: Kantonen, Lea 2005. *Teltha: Kohtaamisia nuorten taidetyöpajoissa*, Helsinki: Like, s. 65.

haavoittuvien osanottajien tunnistamattomuuden suojelemiseksi.⁹ Jaan osittain Yuanin käsityksen haavoittuvien ryhmien esittämisen käytäntöihin liittyvistä heikkouksista kuvataiteen kentällä, erityisesti jos taiteilija työskentelee itsekkäästi, eikä Kohin mainitsemassa mielessä kuuntele yhteistyökumppaneitaan.

Toisaalta etäännyttäminen sosiaalisesti sitoutuneiden projektien esittämisessä voi kääntyä myös itse yhteisöllistä työskentelytapaa vastaan. Sosiaaliset taidehankkeet sijoittuvat monesti taidemaailman ulkopuolelle, elävässä elämässä tapahtuviin vuorovaikutustilanteisiin. Näitä tilanteita esitellään sitten taiteen viitekehyksessä usein eri tavoin rakennettuina dokumentaatioina. Yhteisöllisten prosessien esittäminen dokumentaatioina on haasteellista ja jo itsessään etäännytettyä, mutta monelle sosiaalisesti työskentelevälle taiteilijalle urallisesti välttämätöntä. Jos *Behind the Blackboard Helsingin* tapauksessa olisin häivyttänyt videoinstallaatiosta hankeprosessien keskeisenä elementteinä toimivat nuoret, olisi välimatka itse projektin ja sen esittämisen välillä voinut kasvaa hyvinkin suureksi. Inhimillisissä vuorovaikutusprosesseissa rakentunut hanke ja sen esittäminen olisivat muotoutuneet näin helposti täysin erillisiksi teoksiksi, ja installaation tarkoitusta vasten koin tärkeäksi säilyttää yhteyden hankkeen ja sen dokumentaation välillä.

Pidin nuorten esittämistä installaatiossa perusteltuna myös toisesta syystä. Taidehistorioitsija Miwon Kwon on nostanut esille yhteisöjen esittämiseen liittyvän keskeisen ongelman ontologisesta näkökulmasta. Hänen filosofi Jean-Luc Nancyn ajatteluun pohjautuvan väitteensä mukaan ei ole olemassa identiteetiltään yhtenäistä yhteisöä, joten sellaisen esittäminen yhteisölähtöisen taiteen viitekehyksessä on pelkistävää, eikä tee oikeutta

⁹ Yuan, Chu Chu 2002. *International Symposium of Public Engaged art, IFIMA, Floor Discussion*, 4, s.167. Teoksessa: Kantonen, Lea 2005. *Telita: Kohtaamisia nuorten taidetyöpajoissa*, Helsinki: Like, s. 63.

ryhmien moninaisuudelle.¹⁰ Pidän Kwonin tavoin ajatusta stabiilien identiteettien esittämisestä epäuskottavana, ja näen hedelmällisemmäksi tarkastella kulttuureita, yhteisöjä ja yksilöitä muuttuvina ja vuorovaikutuksellisia prosesseina. Käsiteltäessä yhteiskunnan rakenteellisia ongelmia, kuten installaation tapauksessa kahden eri sosio-ekonomiselle alueelle sijoittuvien koulujen eroja, riskit Kwonin kuvaamille ryhmien tasapäästämisille kasvavat kuitenkin suuriksi. Työpajoihin osallistuneiden esittäminen etäännytetymmin olisi näin voinut latistaa videoilta välittyvää nuorten aktiivista toimijuutta, ja kätkeä ryhmien moninaisuuden rakenteellisten seikkojen alle.

Pedagoginen ulottuvuus

Nuorten esittämiseen liittyvien eettisten ongelmakohtien lisäksi toinen hankkeessa huomioitava seikka on sen pedagoginen ulottuvuus. Vaikka muutosprosessi sellaisena, kuin siitä projektissa muodostui, ei ollut hankkeen päämäärä sen alussa, oli lähtökohtaisena tavoitteenamme kasvattaa oppilaiden kriittistä tarkastelukykyä kouluympäristöään kohtaan. Olin myös hanketta aloittaessamme tietoinen kriittisen pedagogiikan keskeisen vaikuttajan Paulo Freiren teoksessaan *Pedagogy of the Oppressed* esittämistä ajatuksista.

Kirjassaan Freire esittelee ongelmakeskeisen oppimistavan, joka perustuu todellisuuden muutettavuuteen, sekä opettajan ja oppilaan väliseen dialogiseen suhteeseen. Freiren mukaan konkreettiset, oppilaaseen itseensä liittyvät ongelmat motivoivat oppilasta ja muodostavat hänelle haasteen, jonka oppilas haluaa ratkaista. Koska oppilas ratkaisua suunnitellessaan ymmärtää haasteen liittyvän laajemmassa viitekehyksessä myös muihin ongelmiin, kasvaa hänen kriittinen ymmärryksensä ja sitoutuneisuutensa asiaan. Kun

¹⁰ Kwon, Miwon 2004. *One Place After Another: Site-specific Art and Locational Identity*. Cambridge: MIT Press, s. 153-154.

haasteen ratkaiseminen tuo sitten mukanaan uusia haasteita, toistuu edellä kuvattu oppimisen sykli, joka johtaa lopulta oppilaan sosiaaliseen osallisuuteen.¹¹

Freiren ongelmakeskeisessä oppimistavassa on monia yhtymäkohtia *Behind the Blackboard Helsinki* hankkeessa käytettyihin menetelmiin. Projektimme perustui ajatukseen, että nuorten kouluympäristö ja heidän siellä kohtaamansa ongelmat ovat ensisijassa nuorten omaisuutta. Nuoret elävät koulussa arkeaan ja kouluympäristön ongelmat koskettavat näin nuoria hyvin henkilökohtaisesti. Tästä johtuen myös ongelmallisten asioiden tai käytänteiden muuttaminen on nuorille merkityksellistä. Muutoksen onnistuessa nuorten sosiaalinen sitoutuneisuus kasvaa, joka tukee puolestaan laajemman muutoksen mahdollistamista.

Freiren teoriaa vasten katsottuna pidän todennäköisenä, että muutoksen suunnittelu kasvatti myös *Behind the Blackboard Helsinki* hankkeen nuorten kriittistä ymmärrystä. Esimerkiksi Keinutien ryhmän tyttöjen kiinnostus laajeni ryhmänsä sisäistä muutosta suunniteltaessa suurempaan kokonaisuuteen ja he kysyivät: mitkä ongelmat yhdistävät kaikkia koulumme oppilaita? Toteuttamansa tutkimuksen tuloksista heille paljastui uutta tietoa koulunsa sosiaalisesta todellisuudesta, johon he sitten suuntasivat kiinnostuksensa ja yrittivät kuvitella sekä tuottaa muutosta.

Pedagogisen ulottuvuutensa lisäksi, hankkeen toteutustapa linkittyy läheisesti myös Freiren ajattelusta paljon vaikutteita ottaneeseen, osallistuvan toimintatutkimuksen (Participatory Action Research - PAR) menetelmään. PAR perustuu tutkijan ja tutkittavan vuorovaikutukselliseen suhteeseen, tähdäten maailman ymmärtämiseen sekä kehittämiseen muuttamalla sitä.

¹¹ Freire, Paulo 2005 (1968). *Pedagogy of the oppressed - 30th Anniversary Edition*. Trans. Bergman Ramos Myra. New York: The Continuum International Publishing Group Inc., s.71-81.

Tämä yhteisölähtöinen menetelmä etenee spiraalimaisesti alkaen ongelman nimeämisestä. Tämän jälkeen ongelmaa reflektoidaan ja tutkitaan. Analyysin perusteella kehitetään suunnitelma ratkaista ongelma, jota seuraa sen soveltaminen käytäntöön. Toteutuksen jälkeen suunnitelmaa ja sen toteutusta taas reflektoidaan. Kun niistä löytyy kehitettävää siirtyy spiraali uuteen sykliin toistaen prosessin taas alusta.¹²

Selkein ero PAR tutkimusmenetelmän ja *Behind the Blackboard Helsinki* hankkeen toteutustavan välillä on, että jälkimmäisessä spiraalin sykli pysäytettiin heti muutosprosessin toteuttamisen jälkeen. Hanke keskittyi ensin kouluyhteisön ymmärtämiseen, sitten sen ongelmien tutkimiseen ja näkyviksi tekemiseen, sekä lopulta muutosprosessin suunnitteluun ja toteutukseen. Projektin tarkoituksena ei ollut toimia jatkuvana reflektion ja muutoksen syklinä, vaan mahdollistaa muutos ja jättää sen mahdolliset seuraukset elämään kouluyhteisöön. Vaikka reflektio oli hankeprosessissa hyvin keskeisessä roolissa, oli projektin lopullinen päämäärä muutoksen tuottaminen. PAR taas nivoo toiminnan ja reflektion saumattomammin yhteen niin, että ne synnyttävät jatkuvasti toinen toistaan.

Ongelmista yhteistyöhön

Niin *Behind the Blackboard Helsinki* hanke, kuin yllä kuvattu pedagoginen ja tutkimuksellinen menetelmäkin ottavat lähtökohdansa todellisen elämän ongelmatilanteista. Tämä ongelmakeskeisyys on myös toimiva avain yhteistyöhön taidemaailman ulkopuolisten ryhmien kanssa. Kun taiteilijana työskentelen yhteisöjen kanssa, joille taidemaailman kieli ja käytänteet ovat vieraita, tarvitsevat ryhmät usein jonkin käytännöllisen syyn sitoutua yhteistyöhön. Taiteellisen toiminnan keskittäminen ryhmän, tai taiteilijan ja ryhmän jakamien ongelmien ratkaisemiseen, toimii usein merkityksellisenä

¹² McIntyre, Alice 2007. *Participatory Action Research. Qualitative Research Methods Series* 52. Los Angeles: Sage Publications, Inc, s.3-7.

lähtökohtana yhteistyölle, johon molemmat osapuolet ovat motivoituneita sitoutumaan.

Taiteilija Tania Bruguera lähestyy asiaa *Arte Útil* estetiikassaan saman suuntaisesti. Hän esittää taiteen käytettävyyttä ratkaisuksi nykytaiteen ja siihen perehtymättömän yleisön väliseen kuiluun. Brugueraan mukaan taiteellisten resurssien käyttö esimerkiksi vertauksien tai metaforien tuottamiseen voitaisiin korvata taiteen käytettävyydellä. Tämä käytettävyys toimisi esteettisenä järjestelmänä, jonka kautta sosiaalisesti sitoutuneen taiteen teoksia voidaan ymmärtää, tulkita ja merkityksellistää.¹³ Bruguera esittelemä käytettävyys on sosiaalisesti sitoutuneessa taiteessa usein juuri ongelmien ratkaisua kuvittelemalla negatiiviseksi koetuille asiantiloille vaihtoehtoja, ja näiden vaihtoehtojen tekemistä todellisuudeksi.

Ongelmakeskeisyys kantaa kuitenkin mukanaan myös riskejä. Taidehistorioitsija Grant Kester on kiinnittänyt huomiota, kuinka vähemmän etuoikeutettujen yhteisöjen ongelmia korostava lähestymistapa, saattaa siirtää huomion pois ryhmien tilanteeseen vaikuttavista rakenteellisista epäkohdista taiteilijan yhteisössä tuottaman muutoksen kustannuksella. Jos taiteilija ei ole varautunut sen välttämiseen, voivat ongelmien syypäinä näyttäytyä hänen yhteistyökumppaninsa, ja todelliset yhteiskunnalliset epäkohdat jäävät pimentoon.¹⁴ Kesterin esittämä havainto nostaa esille taiteilijan toimintaympäristönsä tuntemisen tärkeyden. Tuntematta viitekehystä asioiden tilaan vaikuttaneet syy-seuraussuhteet jäävät helposti näkemättä. Viitekehys on myös tärkeää osata artikuloida. Ilman sen riittävän selkeää esittämistä teoksen tulkintaa voivat helposti määrittää yleisön ennakkokäsitykset.

¹³ Bruguera, Tania 2012. *Reflections on Arte Útil (Useful Art)*. Trans. Tania Bruguera. Teoksessa *ARTE ACTUAL: Lecturas para un espectador inquieto*. Ed. Yayo Azmar y Pablo Martínez, CA2M Centro de Arte Dos de Mayo, Dirección General de Bellas Artes del Libro y de Archivos Comunidad de Madrid. Madrid: Comunidad de Madrid, s. 194.197. http://www.taniabruquera.com/cms/files/reflexiones_sobre_el_arte_util_-_eng_1.pdf (haettu 20.3.2018).

¹⁴ Kester, Grant 2004. *Conversation Pieces: Community and Communication in Modern Art*. Berkeley: University of California Press, s.137-138.

Behind the Blackboard Helsinki videoinstallaatiossa yhteiskunnallista viitekehystä avattiin sekä videon alusta-, että näyttelykatalogista luettavalla teoskuvauksella.¹⁵ Teosta jälkeinpäin reflektoidessani olen tullut tulokseen, että teoskuvausten rinnalla koulujen epätasa-arvoistumiskehityksen syistä olisi voinut olla aiheellista keskustella nuorten kanssa enemmän, sekä nostaa niitä selvemmin tarkasteluun myös installaation videoilla.

Muutos

Keinutien ryhmän kanssa toteutettu muutosprosessi oli nuorille elämys, mutta voi varsin aiheellisesti kysyä saavuttiko se sosiaalisen tavoitteensa - muuttuiko mikään? Työpajassa käyty pitkät keskustelut seksismistä ja nimittelystä tasapainottivat ryhmän valtasuhteita, ja nuoret saivat selkeästi kokemusta sekä taitoja ympäristönsä tutkimisesta ja siihen vaikuttamisesta. Oppilaiden ongelmia kantavat ilmapallot herättivät keskustelua koulun sisällä ja kaupunkilaisten keskuudessa, mutta käytännössä vaikutukset jäivät lähinnä ryhmän sisäisiksi. Luokka hajosi hanketta seuranneina viikkoina nuorten siirtyessä ylä-asteelle, ja jos Keinutien kyselytutkimus toistettaisiin nyt, ei tuloksissa olisi välttämättä havaittavissa minkäänlaista muutosta.

Taidehistorioitsija Claire Bishop on tuonut esille, kuinka sosiaalista muutosta tavoittelevia, sitoutuneen taiteen hankkeita ei pääsääntöisesti aseteta vertailuun taiteen kentän ulkopuolisten toimijoiden sosiaalisten innovaatioiden kanssa. Hankkeet jäävät näin vain ihannekuviksi, jotka saavat arvonsa vastarinnastaan perinteisempiä taidemuotoja kohtaan.¹⁶ Vaikka Bishopin väite

¹⁵ *Kuvan kevät katalogi 2015*. Helsinki: Taideyliopiston Kuvataideakatemia, s. 57. http://www.exhibitionlaboratory.fi/sites/default/files/Kuvan_Kevat_2015_Catalogue_0.pdf (haettu 20.3.2018).

¹⁶ Bishop, Claire 2012. *Artificial Hells: Participatory Art and the Politics of Spectatorship*. London: Verso Books, s. 19-20.

sosiaalisesti sitoutuneiden projektien tuottaman muutoksen jäämisestä ainoastaan symboliselle tasolle vaikuttaa paikoin provokaatiolta, on Bishopin näkemyksessä totta toinen puoli. Muutosintentiona huolimatta sosiaalisesti sitoutuneissa hankkeissa ei aina suunnata terävintä kärkeä muutoksen vaikuttavuuteen. Rinnakkain sen kanssa korostetaan usein muutoksen taustalla vaikuttavia vuorovaikutusprosesseja, joihin keskittynyt estetiikka ja kriittinen perinne myös kehittyy jatkuvasti.

Rinnakkaisten päämäärien limittyminen heikensi osaltaan myös *Behind the Blackboard Helsinki* projektin vaikuttavuutta. Yhtäältä hanke keskittyi nuorten ryhmien sisäiseen muutokseen ja toisaalta projekti tähtäsi koko kouluyhteisön muuttamiseen. Yhdessä koulussa muutosta toteutettiin ja toisessa se keskeytettiin. Nuorten prosessia fasilitoitiin kasvotusten ja yleisölle puhuttiin videoiden välityksellä. Valtaosaltaan tämä monijakoisuus seurasi hankkeen prosessimaisuudesta, jossa sisältöjä rakennettiin vaiheittain ja nuoria kuunnellen.

Vaikka yllä mainittu epävakaisuus on vuorovaikutusprosesseissa rakennettujen projektien perustavanlaatuisia piirteitä, en nosta taiteellista prosessia lopputuloksen yläpuolelle. Vuorovaikutus on sosiaalisesti sitoutuneessa taiteessa keskeinen taiteellinen menetelmä, mutta sen on myös tuotettava sosiaaliseen todellisuuteen kohdistuvaa konkreettista muutosta. Tästä johtuen tunsin tarvetta kehittää *Behind the Blackboard* projektia johdonmukaisemmaksi ja Helsingin tuotantoa seuranneena kahtena vuotena toteutin projektin yhteistyössä eri taiteilijoiden sekä nuorten kanssa Bangladeshissa ja Nepalissa. Koska hankekokonaisuus on ollut jatkuvasti kehittyvä prosessi, tunnen aiheelliseksi sisällyttää opinnäytteeseeni myös lyhyet kuvaukset projektin seuraavista askelista.

BEHIND THE BLACKBOARD CHITTAGONG

Tausta

Bangladeshissa toteutettu *Behind the Blackboard Chittagong* sai alkunsa tarpeesta kehittää Helsingissä aloitettua hanketta hedelmällisemmäksi nuorille. Helsingin tuotannossa kohtuuttoman paljon resursseja kului hankkeessa käytettävän menetelmän muotoutumiseen ja ennako-oletukseni oli, että projektin toinen tuotanto voisi johtaa merkittävimpiin tuloksiin. Lisäksi olin kiinnostunut sekä hankkeessa kehittyneen menetelmän toimivuudesta toisessa kulttuurisessa viitekehyksessä, että mahdollisuudesta vertailla kahden eri maan nuorten peruskouluissa kohtaamia ongelmia ja niiden ratkaisutapoja. Päätin näin muuttaa Helsingin tuotannon esittämisen keskiössä olleen kahden sosio-ekonomisen koulun vertailun eri kulttuurisissa viitekehyksissä toteutettujen työpajaprosessien vertailuun.

Koska olin muuttamassa Bangladeshiin vuodeksi 2016 valikoitui maa luontevaksi kohteeksi hankkeen jatkolle. Viitekehys oli minulle myös tuttu. Olin työskennellyt Bangladeshissa vuodesta 2009 lähtien eripituisia ajanjaksoja ja puolisoni on syntynyt ja kasvanut siellä.

Pyysin hankkeen yhteistyökumppaniksi tämän opinnäytetyön taiteellisen osan, *Behind the Blackboard Helsinki* projektin ohjaajan, bangladeshilaisen taiteilija Abu Naser Robiin. Helsingin tuotannon ohjaajan roolinsa takia Robii tunsu teoksen toimintalogiikan hyvin ja oli kiinnostunut kehittämään projektia edelleen. Koska uskonnollis-konservatiivinen liikehdintä oli Bangladeshissa projektin suunnitteluvaiheessa kasvussa, päätimme toteuttaa hankkeen tätä ajatussuuntaa tukevassa koulussa. Yhtäältä halusimme tuoda taidetta ympäristöön, jossa sitä ei ollut. Toisaalta ajattelimme, että projektin nuorten omaa ajattelua tukeva toimintalogiikka voisi mahdollisesti ennaltaehkäistä nuorten radikalisoitumista. Projektin yhteistyökoulu hankittiin Chittagongissa

sijaitsevan taidekeskuksen Porapara Space for Artistsin kautta, jonka toiminnanjohtajana Robii toimii.

Työnjakomme hankkeessa oli, että käynnistäisimme projektin Helsingin tuotannossa kehitetyllä menetelmällä ja muuttaisimme sitä viitekehukseen soveltuvammaksi nuoria kuunnellen. Vastasin näin aluksi hankkeen menetelmällisestä osuudesta sekä dokumentoinnista, ja Robii puolestaan bengalin kielen taitoisena käytännön vuorovaikutuksesta nuorten kanssa. Projektin edetessä työskentelymme muuttui luonteeltaan kollektiiviseksi.

Konteksti

Behind the Blackboard Chittagong toteutettiin yksityisessä Ambition Ideal School & College peruskoulussa Bandortilan alueella Chittagongissa. Koulun 300 oppilaasta yhteensä 15 nuorta kuudennesta luokasta kymmenenteen osallistui työpajaan. Osallistujista viisi oli tyttöjä ja 10 poikia.

Ambition Ideal School & College on perustettu osana Bangladeshin suurimman islamilaisen konservatiivipuolueen Jamaat-e-Islami Bangladeshin toimenpideohjelman. Ohjelman tavoitteena oli kasvattaa uusi sukupolvi johtajia perustamalla tuhansia uusia kouluja Bangladeshiin vuosina 1995-2005. Koulujen oli tarkoitus sekä juurruttaa puolueen ideologia yhteiskuntaan, että kasvattaa sen nuorta kannattajajoukkoa tarjoamalla heille poliittisen toiminnan ohella töitä uusista kouluista. Suurin osa Ambition Ideal School & Collegen opettajista ja oppilaista oli vahvasti uskonnollisia, sekä taustoiltaan puolueen piiristä. Koulun tiloissa toimi peruskoulun lisäksi lasten koraanikoulu.

Opetus koulussa, niin kuin valtaosassa Bangladeshin kouluissa, perustui Iso-Britannian kolonialismin aikana rakentamaan, ulkoaopetteluun perustuvaan oppimiseen. Vaikka Bangladeshissa on useita vuosia ollut käynnissä peruskoulujärjestelmän uudistus kohti luovempaa oppimista, ei se ollut

käytännössä vaikuttattanut koulun opetusmenetelmiin. Koulun henkilökunta suhtautui hankkeeseen kuitenkin mielenkiinnolla.

Opettajien palkat olivat koulussa, niin kuin muissakin Bangladeshin kouluissa heikot, minkä johdosta he eivät olleet päteviä tai motivoituneita työhönsä. Suhteessa Suomeen toimintakulttuuri Bangladeshissa on hierarkisempi, konservatiivisempi ja yhteisökeskeisempi. Uskonto näyttelee yhteiskunnassa keskeistä roolia, ja noin 90 prosenttia väestöstä on muslimeja.

Hankkeen työpajat toteutettiin koulupäivien jälkeen vapaaehtoisena taidetoimintana. Koska osallistujia oli enemmän, kuin pajaan voitiin sen toimivuuden kannalta ottaa, valitsi koulun opettajista koostuva raati osallistujat. Koulun henkilökunta otettiin Helsingin tuotantoa tiiviimmin mukaan pajan tuotantoon heidän sitoutumisensa tukemiseksi ja koulun rehtorin toiveesta. Opettajat noudattivat valinnoissaan toivettamme ottaa mukaan oppimistuloksiltaan mahdollisimman eritasoisia, toistensa kanssa tekemättömissä olevia nuoria. Toivoimme myös sukupuolten tasa-arvoista osallistumista, mutta koska koulun oppilaista vain noin 20 prosenttia koostui tytöistä valitsivat opettajat heitä poikia vähemmän. Koulun rehtori ilmoitti pajoista nuorten huoltajille.

Toteutus

Behind the Blackboard Chittagong toteutettiin touko-heinäkuussa 2016 kahdesta kolmeen kertaan viikossa, kahdesta neljään tuntiin per paja.

Nuorille kerrottiin ensin työpajojen sisältö ja heidät tutustutettiin videokameroiden käyttöön. Nuorilla ei ollut älypuhelimia, joten kuvausvälineinä käytettiin hankkeen kameroita. Nuorille kerrottiin myös, että pajoista kuvattaisiin dokumentaarinen video, jota tultaisiin myöhemmin esittämään rinnakkain hankkeen muiden tuotantojen dokumentaatioiden kanssa. Niin kuin Helsinginkin tuotannossa kaikki nuoret halusivat osallistua

dokumentin kuvaamiseen ja sovittiin, että nuoret sopisivat kuvausvuoroista keskenään.

Työpajan seuraavassa vaiheessa nuoria pyydettiin keskustelemaan pienryhmissä koulunsa ongelmista. Esiin nousseet ongelmat listattiin ylös, jonka jälkeen nuoria pyydettiin kirjoittamaan arempia kouluun liittyviä ongelmiaan anonymisti paperille. Ongelmista keskusteltiin yhteisesti, jonka jälkeen nuorille esiteltiin perustavanlaatuisimmat kyselytutkimusmenetelmät. Hahmottaakseen koko yhteisönsä ongelmat, nuoria kannustettiin suunnittelemaan ryhmässä kartoittamiensa ongelmien perusteella kyselytutkimus kaikille koulun oppilaille.

Suunniteltuaan tutkimuksen nuoret toteuttivat sen paperisilla kyselylomakkeilla koulun oppilaille kuudennesta luokasta kymmenenteen. Yhteensä 129 opiskelijaa osallistui tutkimukseen. Tutkimuksen tulokset analysoitiin ryhmässä ja merkittävimmät ongelmat olivat: yli 60 prosenttia oppilaista eivät hyväksyneet erilaisuutta, vajaalla puolella ei ollut koulussa ystäviä, ja noin 40 prosenttia koki koulu yhteisössä ongelmaksi pahan puhumisen selän takana. Lisäksi vajaa puolet oppilaista kärsi kouluun tunkeutuvasta melusaasteesta, ja kolmannes kaipasi kouluun sosiaalista tilaa, jossa oppilaat voisivat kohdata toisiaan.

Helsingin tuotantoa myötäillen nuoria kehoitettiin pohtimaan ongelmia tekemällä niistä videoita. Pian kuitenkin huomattiin, että videoiden tekeminen oli nuorille liian uutta sekä vaikeaa, joten parin viikon kokeilun jälkeen päätimme nuorten kanssa keskeyttää prosessin. Videoiden valmistuksen sijasta ongelmista keskusteltiin ryhmässä ja niiden suhteutumista toisiinsa pohdittiin miellekartoin.

Koska Bangladeshissa käynnistyi tuolloin sarja ulkomaalaisiin kohdistuneita terrori-iskuja, ja aihe oli paikallisessa mediassa laajasti esillä, painottuivat ryhmässä käymämme keskustelut nuorten tutkimuksessa esiin nostamaan erilaisuuden pelkoon. Vaikka keskustelu alkoi spontaanissa

vuorovaikutuksessa nuorten kanssa pidimme sitä Robiin kanssa pitkään yllä. Koimme asian tärkeäksi, sillä vaikka pyrkimys samanlaisuuteen on kollektiivisen yhteiskunnan luontainen piirre, tuottaa se samalla monia sortavia rakenteita.

Noin kaksi viikkoa jatkuneiden yhteisten ryhmäkeskusteluiden aikana nuoret löysivät yhteyden koulusta puuttuvan sosiaalitalan ja oppilaiden yksinäisyyden välillä. Havainnon perusteella he kehittivät idean kouluun rakennettavasta oppilaiden omasta huoneesta, jossa yhdistyisivät sosiaalitala sekä tiedelaboratorio ja kirjasto, joita erityisesti vanhemmat oppilaat kouluun kaipasivat. Nuorten keskusteltua asiasta koulun rehtorin kanssa antoi koulu varastohuoneensa remontoitavaksi oppilaiden tilaksi.

Nuoret suunnittelivat kollektiivisesti tilaan mielikuvituksellisia kalusteita ja sisustuksen: huoneen keskelle he suunnittelivat oppilaita yhteen kokoavan pöydän, joka toimi samalla kerrossänkynä ja sisälsi useita avattavia lokeroita sekä hyllyjä. Lattialle suunniteltiin kokolattiamatto, karamelleja muistuttavia tyynyjä, sekä seinälle suuri maisematuloste Chittagongin alueen kukkuloilta.

Tilan lisäksi nuoret muodostivat kaksi ryhmää, joiden tarkoitus oli puuttua koulun sosiaalisiin ongelmiin. Ensimmäinen koostui ryhmän tytöistä ja se keskittyi kasvattamaan oppilaiden välistä suvaitsevaisuutta ja vähentämään pahantahtoista juoruilua koulussa. Menetelmäkseen tytöt kehittivät lukupiirin, joka kokoontuisi viikoittain uudessa oppilaiden tilassa. Lukupiiriin kutsuttaisiin kaikki riitatilanteisiin ajautuneet oppilaat lukemaan haditheja - tutkimusta muslimien profeetta Muhammadin elämästä kerätyistä kertomuksista¹⁷ - jotka käsittelevät profeetan suhtautumista ja opetuksia suvaitsemattomuudesta ja juoruilusta.

¹⁷ Motzki, Harald, Ed. 2016. *Hadith: Origins and Development (The Formation of the Classical Islamic World)*. London: Routledge, s. XIII-XIV.

Toinen ryhmä koostui työpajaan osallistuneista pojista, ja se keskittyi vähentämään koulun oppilaiden yksinäisyyttä. Ratkaisuksi pojat suunnittelivat viikottaisen koulun oppilaita yhteen kokoavan tapahtuman oppilaiden uuteen tilaan. Yksinäiset oppilaat kutsuttaisiin tapahtumiin pelaamaan pelejä, juttelemaan ja viettämään aikaa koulun muiden oppilaiden kanssa.

Tilan kalusteet rakennettiin pää-osin kierrätysmateriaaleista Porapara Space for Artists taidekeskuksessa kymmenen kilometrin päässä koululta. Nuoret osallistuivat kalusteiden rakentamiseen, mutta valtaosan työstä teimme Robiin kanssa, koska koulussa oli kalusteiden rakentamisen aikaan käynnissä vuosittaiset koeviikot. Hankkiaksemme materiaalin oppilaiden tilaan sijoittuvaan kirjastoon järjestimme nuorten kanssa kirjakeräyksen oppilaiden perheille ja ystävillemme. Lisäksi ostimme pienen kokoelman käytettyjä kirjoja. Tilaan hankittiin myös erilaisia pelejä ja dart taulu. Huoneen yhteyteen suunnitellun tiedelaboratorion välineiden hankinta jäi koulun vastuulle.

Huone remontoitiin ja sisustettiin kahdessa vuorokaudessa, ja tilan avajaiset sekä projektin reflektiokeskustelu järjestettiin remontointia seuranneena työpajan viimeisenä päivänä. Avajaisiin osallistui työpajaan osallistuneet nuoret, koulun henkilökunta, sekä koulun kannatusyhdistyksen johtokunta. Tilan pienuuden takia enemmän osallistujia ei mahtunut tilaisuuteen.

Koulun henkilö- sekä johtokunta olivat tyytyväisiä projektiin ja toivoivat jatkavansa yhteistyötä Porapara Space for Artists taidekeskuksen kanssa. Kritiikkiä saivat kuitenkin muutamat kirjastoon hankitut, liberaalia ajattelua tukevat kirjat. Nuorilta saatu palaute oli poikkeuksetta positiivista. Oppilaat eivät työpajan aikana olleet uskoneet, että tila todellisuudessa valmistuu ja erityisesti ryhmän tytöt kuvasivat työpajaprosessia silmiä-avaavaksi omien vaikutusmahdollisuuksiensa suhteen. Palautetta selitti osin maan kolonialismin aikana rakennettu koulutusjärjestelmä, joka Freireä lainatakseni perustuu tietävän opettajan passiiviselle oppilaalle luovuttaman tiedon

ulkoopetteluun.¹⁸ Vaikka nuorten antama palaute oli pitkälti kohteliaisuuksia, vahvisti se kuitenkin ennakkokäsitystäni hankkeen soveltuvuudesta ympäristöihin, joissa nuorten yksilöllistä ajattelua ei aktiivisesti tueta.

Niin kuin Helsinginkin tuotannossa tytöt vaikuttivat hyötynneen projektista poikia enemmän. Heidän sitoutuneempi osallistumisensa ja kehittyneempi reflektiokyky suhteessa saman ikäisiin poikiin oli Suomessa ja Bangladeshissa identtistä. Projektissa rakennettu tila toimii koulussa edelleen, mutta oppilaiden sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseen rakentaneet ryhmät ovat lopettaneet toimintansa. Ryhmistä vastanneiden vanhempien oppilaiden valmistuttua toiminta sammui, eikä traditio ollut riittävän vahva kestäämään ilman ulkopuolista ohjausta.

¹⁸ Freire, Paulo 2005 (1968). *Pedagogy of the oppressed - 30th Anniversary Edition*. Trans. Bergman Ramos Myra. New York: The Continuum International Publishing Group Inc., s.71-72.

BEHIND THE BLACKBOARD BUNGAMATI

Tausta

Behind the Blackboard Bungamati sai alkunsa Taideyliopiston Kuvataideakatemian ja nepalilaisen taiteilijajärjestön Lasanaan tuottaman *Rebuilding Recaptured* hankkeen osana. Projektissa taiteilijoita sekä eri luovia toimijoita Etelä-Aasiasta ja Suomesta kokoontuivat Nepalissa järjestettyyn työpajaan. Hankkeessa taiteilijat toteuttivat projekteja sekä Nepalissa 2015 tapahtuneelle maanjäristykselle altistuneiden yhteisöjen kanssa, että järjestykseen kytkeytyviin teemoihin liittyen. Olin mukana projektin koordinoinnissa ja hankkeen edetessä työskentelin siinä myös taiteilijana.

Projektin yhtenä tavoitteena oli toteuttaa hankkeita yhteistyössä koulujen kanssa, ja koska ideoita niille ei ollut *Behind the Blackboard* konsepti soveltui tarkoitukseen hyvin. Menetelmällä tuntui olevan mahdollisuuksia aktivoida nuoria kehittämään uusia keinoja maan jälleenrakennukseen osallistumiseen, sekä lisätä heidän kriisitilanteissa tarvitsemaansa luovaa ongelmanratkaisukykyä. *Behind the Blackboard Chittagongin* tuotannon yhteistyökumppani taiteilija Abu Naser Robii kuului myös *Rebuilding Recaptured* hankkeen osallistujiin, ja keskusteltuamme asiasta tunsimme mielenkiintoa ottaa myös Nepal mukaan muutostyöpajojen sarjaan. Vaikka maa kuului myös Etelä-Aasian kulttuuripiiriin, poikkesi se historialtaan, uskonnoltaan ja ympäristöltään paljon Bangladeshista.

Behind the Blackboardin uuden tuotannon toteutukseen liittyi mukaamme kaksi *Rebuilding Recaptured* hankkeen nepalilaista taiteilijaa Muna Bhadel ja Rabin Maharjan. Sosiaalisesti sitoutunut taiteellinen toiminta oli heille suhteellisen uutta, ja molemmat halusivat työskennellä projektissa oppiakseen lisää. Etsimme projektin toteutuskoulun kiertämällä eri maanjäristyksen vaurioittamia valtiollisia ja yksityisiä kouluja, kunnes löysimme sopivan Nepalín pääkaupungin Kathmandun lähistöltä.

Niin kuin Chittagongin tuotannossa työnjakomme hankkeessa oli, että etenimme aluksi soveltaen projektissa kehittynyttä menetelmää, ja muuttaisimme sitä viitekehukseen soveltuvammaksi nuoria kuunnellen. Vastasin näin aluksi Robiin kanssa hankkeen menetelmällisestä osuudesta sekä dokumentoinnista. Nuorten opettamisesta kokemusta omaavat Bhadel ja Maharjan vastasivat puolestaan nepalin kielen taitoisena käytännön vuorovaikutuksesta nuorten kanssa. Projektin edetessä työskentelymme muuttui luonteeltaan kollektiiviseksi.

Konteksti

Behind the Blackboard Bungamati toteutettiin yksityisessä Ditya Joyti English Medium School peruskoulussa Bungamatin kylässä, Lalitpurin alueella, Nepalissa. Koulu oli pieni ja siellä opiskeli noin 150 oppilasta. Yhteensä 10 nuorta seitsemännestä luokasta yhdeksänteen osallistui työpajaan. Puolet osallistujista oli tyttöjä ja puolet poikia.

Koulun sijaintialue Bungamatin kylä on Kathmandun laakson alkuperäisväestön newarien historiallista aluetta, ja valtaosa alueen asukkaista kuului heihin. Koulun oppilaat tulivat hyvin erilaisista sosio-ekonomista taustoista.

Nepalin vuoden 2015 maanjäristys oli iskenyt vahvasti Bungamatiin ja koulun päärakennus oli vaurioitunut niin, että se ei ollut enää oppilaille turvallinen. Koulun opetus oli näin siirretty kahteen koulun maille rakennettuun peltiseen väliaikaissuojaan. Ensimmäisen suojista rakensivat Kathmandun yliopiston taidekoulun (School of Arts of Kathmandu University) oppilaat ja opettajat, jotka auttoivat alueen ihmisiä puolen vuoden ajan maanjäristyksen jälkeen. Koulu tuntui tässäkin suhteessa luonteeltaan toteutusympäristöltä projektille, koska pystyimme jatkamaan toisten taiteilijoiden siellä aloittamaa työtä. Suojaa, joka oli rakennettu vain lyhytaikaiseen väliaikaiskäyttöön, käytettiin

yhdestä kuudenteen luokkaan kuuluvien oppilaiden opetustilana. Sen koulun pihan puoleinen sivu oli seinätön ja avoin.

Toinen suojista oli nepalilaisen ja japanilaisen avustusjärjestön rakentama. Se oli rakenteeltaan talomainen ovineen sekä pleksi-ikkunoineen, ja sitä käytettiin seitsemännestä kymmenenteen luokkaan kuuluvien oppilaiden opetukseen.

Työpajat toteutettiin koulupäivien jälkeen vapaaehtoisena taidetoimintana. Niin kuin Chittagongissa lähes kaikki opilaat halusivat osallistua työpajoihin, jonka johdosta sovimme, että koulun opettajista koostuva raati valitsee halukkaista mahdollisimman eritasoisia ja toistensa kanssa tekemättömissä olevia oppilaita seitsemännestä luokasta ylöspäin. Pyysimme myös valitsemaan osanottajiksi puolet tyttöjä ja puolet poikia, joka tällä kertaa onnistui. Oppilaiden huoltajille pajoista ilmoitti koulun rehtori.

Suomeen verrattuna Nepalin toimintakulttuuri on Bangladeshin lailla konservatiivisempi, hierarkisempi ja yhteisökeskeisempi. Noin 80 prosenttia väestöstä on hinduja ja 10 prosenttia buddhalaisia. Koulun alueella asuvat newarit puolestaan yhdistävät uskonnossaan piirteitä kummastakin edellä mainitusta.

Toteutus

Behind the Blackboard Bungamati toteutettiin pää-asiassa kolmen viikon aikana toukokuun lopusta kesäkuun puoleen väliin 2017. Pajakertoja järjestettiin aluksi noin viisi kertaa viikossa, kolme tuntia kerrallaan. Työpajan loppua kohden pajakertojen määrää lisättiin ja niiden kesto piteni. Tämän lisäksi osa pajan muutosprossiin liittyvistä töistä toteutettiin kahden kuukauden aikana varsinaisen työpajajakson lopettamisen jälkeen.

Koska nuorilla ei ollut kokemusta videoiden tekemisestä niihin liittyvä osuus jätettiin työpajoista suoraan pois. Nuoret eivät myöskään osallistuneet

työpajan dokumentoitiin vaan se tehtiin kahdella pajaprosessia objektiivisesti taltioivalla, jalustoille asetetulla videokameralla. Paikoin työpajoja taltioitiin myös käsivaralta. Työpajasta karsittiin näin pois epäolennainen ja keskityttiin ainoastaan muutosprosessin tuottamiseen. Myös pajan etenemistähtiä kiihdytettiin.

Työpajan aluksi nuorille kuvailtiin pajan sisältö ja tarkoitus. Niin kuin aikaisemmissakin tuotannoissa, heille kerrottiin työpajan dokumentoinnista, sekä taltiointien rinnastamisesta muissa maissa kuvattuihin videoihin. Nuorten ja pajan käynnistäjinä toimivien taiteilijoiden tutustumiseksi otimme käyttöön esittelytavan, jossa esittelimme itsemme kertomalle muille osallistujille heikkouksistamme. Kerroimme esimerkiksi seikkoja, joita häpesimme itsessämme, ja yritimme tällä tasapainottaa ryhmän välisiä valtasuhteita. Tämän jälkeen nuoria pyydettiin muodostamaan pienryhmiä ja keskustelemaan koulussa kohtaamistaan ongelmista. Prosessi toistettiin yksilöllisesti niin, että nuoret pystyvät kirjoittamaan arkaluontoisempia kokemuksiaan anonyymeille papereille. Esiin nousseet ongelmat listattiin ja niistä keskusteltiin yhteisesti.

Seuraavaksi nuorille esiteltiin perustavanlaatuiset menetelmät kyselytutkimuksen tekemiseen. Verratakseen heidän nimeämiään ongelmia muiden oppilaiden kokemuksiin, heitä kannustettiin valitsemaan hedelmällisin tutkimusmenetelmä koko koulun oppilaiden kannan selvittämiseen. Käyttäen lähtökohtanaan työpajan aiemmassa vaiheessa listattuja ongelmia, nuoret suunnittelivat ja toteuttivat paperilomakkeilla kyselytutkimuksen koululuokille kuudennesta kymmenenteen.

Kouluyhteisön ongelmien kartoittamisen ohella, korostimme nuorille myös tutkimuksen teon tuomia hyötyjä epäkohtien osoittamisessa yleensä: jos nuoret pystyvät tarjoamaan epäkohdista selkeää näyttöä, ei heidän kantaansa voitaisi sivuuttaa pelkillä olkien kohautuksilla.

Kyselyyn osallistui kaikkiaan 81 oppilasta. Nuoret analysoivat tutkimuksen tulokset ja löysivät sekä materiaalisia että sosiaalisia ongelmia. Materiaaliset ongelmat erottuivat selkeästi sosiaalisista. Eniten ongelmallisiksi koetut asiat liittyivät poikkeuksetta koulurakennuksina toimiviin peltisiin väliaikaissuojiiin: yli 90 prosenttia koki ongelmaksi väliaikaissuojien äänieristyksen. Sateen ja muiden oppilaiden pitämän metelin takia he eivät kuulleet toisiaan tai opetusta koulussa. 90 prosenttia oppilaista koki, että koulun jokapäiväinen arki oli tullut vaikeaksi maanjäristyksen jälkeen. Sama määrä koki myös ongelmiksi veden tulvimisen luokkiin väliaikaissuojien seinistä ja katosta.

Ongelmista keskusteltiin yhteisesti ja nuoria kannustettiin kuvittelemaan niille vaihtoehtoja pienryhmissä. Ratkaisujen kuvittelu kesti useita päiviä. Nuoret kehittivät ratkaisuja ryhmissä, itsenäisesti ja teimme myös retken läheisille kukkuloille inspiroidaksemme nuorten suunnitteluprosessia. Lopulta nuoret tunsivat olevansa mieleltään täysin tyhjiä ja käyttäneensä kaikki resurssinsa suunniteluun kehittämättä mitään toteutuskelpoista.

Kahden päivän matalalennon jälkeen he alkoivat kuitenkin yhtäkkiä saada ideoita. Keskusteltuamme uusista ajatuksista eniten kannatusta sai ehdotus äänieristää peltisuojat paikallisilla materiaaleilla: bambulla, oljilla, ruo'oilta ja munakennoilla. Ajatus oli, että kyseisillä materiaaleilla olisi mahdollista äänieristää väliaikaissuojia missä vain osissa Nepalia, koska maa oli vuoden 2015 maanjäristysten jälkeen täynnä peltisuojiin siirrettyjä kouluja.

Ryhmän tytöt saivat myös idean rakentaa äänieristyksen rinnalla väliaikaissuojien luokkahuoneisiin seinille sijoitettavia sisäpuutarhoja. Puutarhat tukisivat äänieristystä ja toimisivat myös elementteinä, jotka erottaisivat koulun toisista kouluista ja parantaisivat näin sen mainetta. Nuorten innostuksesta huolimatta sisäpuutarhojen rakennusta jouduttiin siirtämään äänieristyksen tieltä työpajan tiukan aikataulun vuoksi.

Valtaosa äänieristämiseen tarvittavista materiaaleista saatiin hankittu paikallisilta ihmisiltä Bungamatista, paitsi munakennot, joista suurin osa kuljetettiin Kathmandusta. Ruóot projektille lahjoitettiin puolestaan Bunga Dyah Jatrasta, newarien vuosittain rakentavasta liikuteltavasta kymmeniä metrejä korkeasta temppelikärrystä, jolla palvotaan buddhalaista jumalolentoa Avalokitesvaraa. Kärry puretaan aina palvomistradition jälkeen ja lähestyimme festivaalia järjestäviä tahoja, pyytäen sen rakennusmateriaalin väliaikaissuojan äänieristykseen.

Äänieristettäväksi tilaksi valittiin talomaisempi suoja sen vahvemman rakenteen takia. Ryhmän pojat suunnittelivat äänieristyksessä käytettävät bamburakenteet. Ne toteutettiin rakentamalla bambu ja ruokokehikko suojan sisäseiniin, joka sitten täytettiin tiiviillä ja paksulla kerroksella olkipaaleja. Rakenne päällystettiin kahdesta kerroksesta munakennoja tehdyillä paneeleilla, jotka oli sidottu yhteen kierrätetyllä muovinarulla ja -köydellä temppelin rakenteista. Rakennusprosessiin osallistui koko koulu ja teimme sitä noin viikon verran yötä päivää. Myös nuorten ystävät osallistuivat prosessiin rakentaen siitä lopulta hyvin yhteisöllisen tapahtuman, joka jatkui iltaisin niin myöhään, että nuorten vanhemmat joutuivat jatkuvasti hakemaan heidät yöksi kotiin.

Äänieristys pehmensi väliaikaissuojien melusaastetta vaimeammaksi, leikaten pois terävät äänet. Se vaikutti selkeästi viihtyvyyteen luokissa, mutta ei ollut teholtaan lähelläkään teollisesti tuotettua eristystä. Melusaasteen vaimenemisen lisäksi hankkeesta saatu muu palaute oli nuorilta poikkeuksetta positiivista, mutta niin kuin aikaisemminkin tytöt tuntuivat saaneen prosessista poikia enemmän. Positiivisin palaute liittyi kahden ryhmän nuoren esille nostamaan huomioon prosessin kyvystä saada heidät ajattelemaan itse.

Päinvastoin kuin nuorten, yhteistyökoulun kanssa kohtasimme sen sijaan joitain ongelmia. Vaikka koulun rehtori ja opettajat olivat hyvin iloisia hankkeen nuoria aktivoivasta luonteesta, muodostui heidän osallistamisensa projektin

kustannuksiin haasteelliseksi. Koulun rehtori oli äänieristyksen rakennusvaiheen alussa luvannut, että koulu voi osallistua hankkeen kustannuksiin. Koimme tämän tärkeäksi ensisijassa sitouttaaksemme koulun pitämään huolta nuorten rakentamasta äänieristyksestä. Kun annoimme heille kuitteja menojen tasaamiseksi alkoi pitkä ja vaikea neuvotteluprosessi, jonka yhdessä vaiheessa koulun johto alkoi suhtautua meihin hyvin vihamielisesti. Lopulta koulu tilitti meille takaisin noin yhden nepalilaisen opettajan kuukausipalkan suuruisen summan ja välillemme rakentunut kiristynyt vuorovaikutus purkautui.

Toinen ongelma koulun kanssa liittyi rakennetun äänieristyksen materiaalivalintoihin. Kellekään ei ollut tullut mieleen, että olkiset seinät houkuttelevat hiiriä ja asia aiheutti projektin toteutuksen loppuvaiheessa koulun johdossa huolta. Asia päätettiin lopulta ratkaista pitämällä erityistä huolta ovien ja ikkunoiden tarkasta sulkemisesta öiksi.

LOPUKSI

Kuten tämän opinnäytteen kirjallisessa osassa olen kuvannut, *Behind the Blackboard* hanke on muuttanut muotoaan siitä, mitä se lähtöasetelmiltaan Helsingissä oli. Menetelmällisesti Helsingin tuotanto asetti projektille kuitenkin raamit, jotka ovat suhteellisen hyvin istuneet toteutusympäristöstä ja yhteisöstä toiseen.

Keskeisin muutos hankkeessa on ollut koko sen lähtöasetelman muuttuminen. Kun Helsingin tuotannossa rinnastettiin eri sosio-ekonomisen oppilasrakenteen omaavia kouluja, vaihtui vertailuasetelma hankkeen uudempien tuotantojen myötä kulttuuriseksi. Koulut toimivat hankkeessa silti edelleen peileinä, jotka kertovat paljon niitä ympäröivästä sosiaalisesta todellisuudesta.

Menetelmällisesti merkittävin muutos on ollut luopuminen videoiden teon käytöstä nuorten ongelmien käsittelyssä. Tämä menetti projektin tarkoitukseen nähden merkityksensä hankkeen keskittyessä vahvemmin muutosprosessien tuottamiseen. Myös projektin kehittyvissä maissa tehdyt tuotannot asettivat videoiden teon uuteen viitekehykseen. Video oli työpajoihin osallistuneille nuorille liian vieras ja teknisesti monimutkainen ollakseen luonteva väline ongelmien käsittelyyn. Videoiden tai muiden taiteellisen ilmaisukeinojen käyttö on kuitenkin menetelmällisesti jätetty hankkeeseen tilanteita varten, joissa työpajoissa esiin nousevat ongelmat ovat liian herkkiä paljaina käsiteltäviksi.

Nuorten videoiden teosta luopuminen muutti myös hankkeen dokumentoinnin luonnetta. Kun nuoret osallistuivat siihen Chittagongin tuotantoon asti itse, muutettiin se projektin Bungamatin tuotannossa objektiivisemmaksi, jalustoilta tapahtuvaksi taltioinniksi. Tähän vaikutti yhtäältä nuorten tuntema vieraus kameroita kohtaan. Toisaalta taiteellinen kiinnostukseni projektien vuorovaikutusprosessien tutkimiseen videotallenteiden avulla. Nuorten

kuvatessa työpajaprosesseja useat tilanteet jäivät tallentumatta kameralle. Jalustoilta videokamerat tallentavat kaiken, riisuen niiden takaa myös subjektiivisen katseen.

Toteutusympäristöinä koulut ovat vahvasti institutionalisoituneita, ja vaikka toimimme niissä aina mahdollisimman hienotunteisesti, olemme poikkeuksetta saaneet myös kriittistä palautetta. Muutostyöpajojen interventionaalisuus on rikkonut koulujen normaalia arkea. Opetushenkilökunnasta jotkut ovat ottaneet sen vastaan tervetulleena, toiset taas uhkana.

Vaikka edelleen pidän taiteellisesti kiinnostavana jatkaa hanketta eri kulttuurisiin viitekehyksiin sijoittuvissa kouluissa, olen alkanut pohtia sen toteuttamista myös muiden ryhmien kanssa. Kysymys siitä, keitä nämä ryhmät ovat, jää tämän opinnäytteen ulkopuolelle.

PAINETUT LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Bishop, Claire 2012. *Artificial Hells: Participatory Art and the Politics of Spectatorship*. London: Verso Books.

Bruguera, Tania 2012. *Reflections on Arte Útil (Useful Art)*. Trans. Tania Bruguera. Teoksessa *ARTE ACTUAL: Lecturas para un espectador inquieto*. Ed. Yayo Azmar y Pablo Martinez, CA2M Centro de Arte Dos de Mayo, Dirección General de Bellas Artes del Libro y de Archivos Comunidad de Madrid. Madrid: Comunidad de Madrid. Alkuperäisartikkeli espanjaksi *Reflexiones sobre el Arte Útil* 2012.
http://www.taniabruquera.com/cms/files/reflexiones_sobre_el_arte_util_-_eng_1.pdf (haettu 20.3.2018).

Freire, Paulo 2005. *Pedagogy of the oppressed - 30th Anniversary Edition*. Trans. Bergman Ramos Myra. New York: The Continuum International Publishing Group Inc. Portugalin kielinen alkuteos *Pedagogia do Oprimido* 1968.

Kantonen, Lea 2005. *Teltha: Kohtaamisia nuorten taidetyöpajoissa*. Helsinki: Like.

Kester, Grant 2004. *Conversation Pieces: Community and Communication in Modern Art*. Berkeley: University of California Press.

Kontulan kuudesluokkalaiset osoittavat mieltä koulujen ongelmista, 2015. Kotimaa, *Kansan uutiset* 24.4.2015.
<https://www.kansanuutiset.fi/artikkeli/3363255-kontulan-kuudesluokkalaiset-osoittavat-mielta-koulujen-ongelmista> (haettu 20.3.2018).

Kuvan kevät katalogi 2015. Helsinki: Taideyliopiston Kuvataideakatemia.
http://www.exhibitionlaboratory.fi/sites/default/files/Kuvan_Kevat_2015_Catalogue_0.pdf (haettu 20.3.2018).

Kwon, Miwon 2004. *One Place After Another: Site-specific Art and Locational Identity*. Cambridge: MIT Press.

Leppiniemi, Hanna 2016. *Ilmiö nimeltään ilmiöphjainen oppiminen. Opettajien käsityksiä ilmiöpohjaisesta oppimisesta*. Pro gradu-tutkielma, Tampereen yliopisto. <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/100667/GRADU-1487772582.pdf> (haettu 20.3.2018).

McIntyre, Alice 2007. *Participatory Action Research, Qualitative Research Methods Series 52*. Los Angeles: Sage Publications, Inc.

Motzki, Harald, Ed. 2016. *Hadith: Origins and Development (The Formation of the Classical Islamic World)*. London: Routledge.

Raunio, Silja 2015. Alakoululaiset kokevat arvostuksen puutteen koulujen suurimpana ongelmana, Puheen aamu, YLE Puhe, *Yleisradio* 30.4.2015. <https://areena.yle.fi/1-2786325> (haettu 20.3.2018).

Yuan Chu Chu, 2013. *Negotiation-as-active-knowing: an approach evolved from relational art practice*. PhD thesis, Robert Gordon University. <https://openair.rgu.ac.uk/handle/10059/917> (haettu 1.4.2018).

KUVALIITE

KUVALUETTELO

Behind the Blackboard Helsinki videoteos on katsottavissa osoitteessa:
<http://kaljonen.com/behind-the-blackboard-helsinki-videos/>
Salasanan videon katseluun saa pyynnöstä: jp(at)kaljonen.com

Kuvien tekijänoikeudet: JP Kaljonen

Sivu Kuvien sisältö

- 1 *Behind the Blackboard* videoinstallaation ripustus, Kuvan kevät 2015, Galleria Project Room, 2015, valokuva
- 2 *Behind the Blackboard* videoinstallaation ripustus, Kuvan kevät 2015, Galleria Project Room, 2015, valokuva
- 3 *Behind the Blackboard Helsinki*, 2015, still-kuvia videoteoksesta
Ylempi kuva: Kaisaniemen tuotanto, nuorten videoiden tekovaihe
Alempi kuva: Keinutien tuotanto, nuorten videoiden tekovaihe
- 4 *Behind the Blackboard Helsinki*, 2015, still-kuvia videoteoksesta
Ylempi kuva: Keinutien tuotanto, kouluyhteisön tutkimisvaihe
Alempi kuva: Keinutien tuotanto, kouluyhteisön tutkimisvaihe
- 5 *Behind the Blackboard Helsinki*, 2015, still-kuvia videoteoksesta
Ylempi kuva: Keinutien tuotanto, kouluyhteisön tutkimisvaihe
Alempi kuva: Keinutien tuotanto, muutoksen suunnitteluvaihe
- 6 *Behind the Blackboard Helsinki*, 2015, still-kuvia videoteoksesta
Molemmat kuvat: Keinutien tuotanto, muutosprosessi Keinutien koulussa
- 7 *Behind the Blackboard Helsinki*, 2015, still-kuvia videoteoksesta
Molemmat kuvat: Keinutien tuotanto, muutosprosessi Helsingin yliopiston metroaseman Opintoputki tunnelissa

- 8 *Behind the Blackboard Helsinki, Chittagong ja Bungamati, 2015-2017,*
still-kuvia videoteoksesta

Ylempi kuva: Keinutien tuotanto, ryhmäkuva nuorista luokassa
Keskikuva: Bungamatin tuotanto, ryhmäkuva nuorista luokassa
Alempi kuva: Chittagongin tuotanto: ryhmäkuva oppilaista luokassa

- 9 *Behind the Blackboard Helsinki, Chittagong ja Bungamati 2015-2017,*
still-kuvia videoteoksesta

Ylempi kuva: Bungamatin tuotanto, kouluyhteisön tutkimusvaihe
Keskikuva: Chittagongin tuotanto, muutoksen suunnitteluvaihe
Alempi kuva: Keinutien tuotanto, kouluyhteisön tutkimusvaihe

- 10 *Behind the Blackboard Helsinki, Chittagong ja Bungamati 2015-2017,*
still-kuvia videoteoksesta

Ylempi kuva: Bungamatin tuotanto, muutosprosessi koulussa
Keskikuva: Keinutien tuotanto, muutosprosessi Helsingin yliopiston
metroaseman Opintoputki tunnelissa
Alempi kuva: Chittagongin tuotanto, muutosprosessi koulussa









It is relatively easy for a newcomer to get friends here.











